

Міністерство освіти і науки України
Чорноморський національний університет імені Петра Могили
Науково-дослідний інститут полоністики
Генеральне Консульство Республіки Польща в Одесі
Державний архів у Пйотркові-Трибунальському
Державний архів Миколаївської області
Миколаївське відділення Інституту української археографії та джерелознавства
ім. М. С. Грушевського НАН України
Університет гуманітарних та природничих наук ім. Я. Длугоша в Ченстохові

Генеральне Консульство
Республіки Польща
в Одесі

**ОЛЬВІЙСЬКИЙ ФОРУМ – 2020:
стратегії країн Причорноморського регіону
в геополітичному просторі**

XIV Міжнародна наукова конференція

ТЕЗИ

Міжнародної наукової конференції

**УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКІ ВІДНОСИНИ: ДО 100-РІЧЧЯ
ПІДПИСАННЯ УГОДИ ПІЛСУДСЬКИЙ – ПЕТЛЮРА**

4–7 червня 2020 року

Миколаїв – 2020

Відповідальний редактор:

Морозова О. С., кандидат історичних наук, доцент.

***Організаційний комітет висловлює сердечну вдячність
Генеральному консульству Республіки Польща в Одесі
за підтримку у проведенні конференції***

Ольвійський форум – 2020 : стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі : XIV міжнар. наук. конф. 4–7 червня 2020 р., м. Миколаїв : тези доп. : Міжнар. наук. конф. «Українсько-польські відносини : до 100-річчя підписання угоди Пільсудський – Петлюра» / Чорном. нац. ун-т ім. Петра Могили. – Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2020. – 64 с.

Секція І.
УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКІ ВІДНОСИНИ
В ІСТОРІЇ ТА ІСТОРІОГРАФІЇ

УДК 94:327](438:477)(043.2)

Ольга Морозова,
*канд. іст. наук, доцент, доцент кафедри історії,
директор Науково-дослідного інституту полоністики,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

УГОДА ПІЛСУДСЬКИЙ – ПЕТЛЮРА
ЯК ПРИКЛАД ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ СПІВПРАЦІ
НА МІЖНАРОДНІЙ АРЕНІ

21 квітня 2020 року – знаменна дата в історії України та Польщі. Це день символізує 100-річчя з дня підписання у Варшаві Пакту Пілсудський – Петлюра (Варшавська угода) між Юзефом Пілсудським, представником Польщі й Симоном Петлюрою, представником Української Народної Республіки. Це був договір про співпрацю урядів обох держав, який заклав основу для розвитку українсько-польського партнерства.

Політичні й військові конвенції були підписані таємно від уряду УНР і польського сейму. Згідно з договором, Річ Посполита визнавала Директорію на чолі з головним отаманом С. Петлюрою як найвищу владу в УНР, зобов'язувалася не підписувати антиукраїнських договорів з іншими державами, гарантувала Україні надання військової допомоги в боротьбі з більшовицькою агресією й дотримання культурних прав українській національній меншині на території Польщі. Водночас Річ Посполита залишала собі етнічні українські землі Східної Галичини, Західної Волині, Холмщини, Підляшшя й Полісся. Українсько-польський кордон було зафіксовано по річці Збруч і далі до Прип'яті. Польський уряд Пілсудського відмовився від намірів розширити територію Польщі до кордонів Речі Посполитої 1772 р.

Договір став важливою подією в історії обох держав, прикладом формування нового політичного мислення, яке могло би подолати ті багатовікові упередження й стереотипи, що протягом довгого часу поглиблювалися в свідомості представників обох суспільств.

Угода не була сприйнята в обох суспільствах з прихильністю. Частина українських діячів виступила зі звинуваченнями С. Петлюри в зраді й у втраті Галичини й Волині Польщі. Навіть найближче оточення С. Петлюри вважало договір великою помилкою. Хоча інша части-

на представників української влади називала Варшавську угоду актом відваги й революції.

Не дивлячись на оцінки угоди окремими представниками петлюрівського середовища, можна стверджувати, що Варшавська угода 1920 р. між поляками й українцями була надзвичайно важливою подією в історії обох держав. Значимим було те, що ця конструктивна співпраця українців і поляків розпочиналася після досить важкого періоду українсько-польського протистояння 1918–1919 рр. Важливий сам факт укладення умови між новоствореними державами, що свідчив про взаємне визнання. Договір мав важливе значення для формування стратегічного партнерства Польщі й УНР, що було важливим в умовах більшовицької загрози. У результаті УНР отримала можливість звільнити велику частину українських земель від більшовиків, разом із столицею, Польща, за участі армії УНР, змогла зупинити контрнаступ більшовиків («Чудо над Віслою»). Українсько-польське порозуміння стало основою для продовження визвольної боротьби українців проти більшовицької агресії.

УДК 930.1:94(477+438)

Аліна Іовчева,
канд. політ. наук,
старший викладач кафедри історії,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНО-ПОЛЬСЬКИХ ВІДНОСИН ЧАСІВ ПРОГОЛОШЕННЯ ДРУГОЇ ПОЛЬСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

Україно-польські відносини початку ХХ століття можна визначити як неоднозначно суперечливі. Представники українських національних рухів на Галичині досить наполегливо відстоювали власне право на здобуття незалежності, що досить часто супроводжувалось гострими протистояннями та кривавими сутичками. За умовами Версальського договору, Польща отримала право стати лише тимчасовою главою цього регіону, а західні держави розглядали можливість проведення референдуму на західно-українських землях, з метою з'ясування позиції населення щодо перебування у складі Польської держави. Результат такого опитування був би для Речі Посполитої, безумовно, несприятливим. Оскільки, незважаючи на те, що через досить специфічний адміністративний поділ у Львівській губернії поляки все ще були більшістю, за даними перепису населення 1921 р. в Тернопільській

губернії українці склали майже 50 % усіх жителів (поляки – близько 44 %), у провінції Станіславський майже на 70 %, а в провінції Волинь понад 68 %. Це означало, що результат можливого референдуму, безумовно, був би несприятливим для Польщі.

Влада Другої Польської Республіки, усвідомлюючи це, розпочала впроваджувати політику активної колонізації українських земель. По-перше, були колонізовані всі адміністративні органи влади, а всіх, хто відмовився присягати на вірність Польській державі – було негайно усунуто від виконання обов'язків. Разом з тим, було ліквідовано українські кафедри у Львівському університеті, а навчатися могли лише ті, хто служив у польській армії. У грудні 1920 року польський Сейм прийняв Акт про надання на вигідних фінансових умовах земельних господарств на Волині заслуженим солдатам з центральної Польщі. Таким чином, загалом кількість поляків на Волині зросла з 240 000 в 1921 році до майже 340 000 через десять років. Незважаючи на це, на території західних українських земель досить активно функціонувало національно-визвольне ядро, учасники якого розраховуючи на позитивне рішення послів Ліги Націй щодо незалежності Східної Галичини, приєдналися до руху опору польській владі. Українські партії не визнали польської держави, перепис населення був бойкотований, українське населення почало утворювати таємні гуртки та об'єднання, а в липні 1921 року розпочав свою роботу Секретний український університет у Львові, де навчалось 1500 українців. Вже, у 1925 році університет був ліквідований польською поліцією, як і інші українські університети, що діяли в підпіллі (включаючи Українську політехнічну школу). У 1920 році під керівництвом Євгена Коновальця була утворена таємна Українська військова організація (УВО), яка досить радикальними методами намагалася встановити незалежність на українських землях. У Конституції 1921 р. всім громадянам Польщі, незалежно від національності та віросповідання, були гарантовані рівні права. Однак, на практиці поляки залишалися привілейованою групою суспільства.

Тим не менш, в політичному середовищі Другої Польської Республіки зіткнулися дві концепції введення політики щодо національних та етнічних меншин. Представники національно-демократичних рухів виступали за «національну асиміляцію», тобто поступову колонізацію всіх меншин, особливо на сході країни. З іншого боку, Ю. Пілсудський та його прибічники відстоювали впровадження «державної асиміляції», яка полягала в побудові дружніх стосунків між поляками та українцями таким чином, щоб національні меншини, які проживали на території Другої Польської Республіки, займали вигідне становище щодо польської влади.

Перші роки існування Другої Польської Республіки ознаменувалися полонізацією польських східних прикордонних земель. У 1924 р. були ліквідовані україномовні школи та запровадженні двомовні школи з польською та українською мовами. Як результат, протягом наступних дванадцяти років кількість українських шкіл зменшилася з 2500 до 500. Першотравневий переворот 1926 року та поглинання влади Ю. Пілсудським принесли надію на зміну польсько-українських відносин. Була розроблена нова державна програма асиміляції, яка мала за основу задоволення економічних та культурних потреб польських меншин на сході країни. У Другій Республіці Польща існувало декілька легальних українських політичних партій, які представляли український електорат. Найбільшою підтримкою користувалася група Українського національно-демократичного союзу (УНДО). У 30-х роках представник УНДО навіть обіймав посаду заступника спікера Сейму.

Тож, незважаючи на постійні зміни вектору україно-польських відносин початку ХХ ст., потрібно зазначити, що основною причиною постійних загострень та радикальних конфронтацій між польською владою та представниками українських національних рухів було саме питання надання незалежності українським західним землям. З іншого боку, саме питання самоідентифікації та національного самовизначення спонукало українські демократично-орієнтовані сили, шукати діалогу з польською владою.

УДК 94:343.102](477)«193»(043.2)

Олександр Коник,
*професор, Херсонський державний університет,
м. Херсон, Україна*

ПОЛІТИЧНИЙ ШТАМП «КОЛИШНІЙ ПЕТЛЮРІВЕЦЬ» У ПРАКТИЦІ ХЕРСОНСЬКИХ СЛІДЧИХ НКВС 1930-х років

Повідомлення ґрунтується на розсекречених документах колишніх правоохоронних / репресивних установ СРСР, зокрема слідчих справ НКВС періоду 30-х рр. минулого століття. Вони зберігаються тепер у державному архіві Херсонської області й є доступними для дослідників.

Предметом розгляду є використання слідчими НКВС мовних кліше, чи політичних штампів, як-от «петлюривець» чи «колишній петлюривець» як обставини, що посилює вагу звинувачення у тій чи тій формі «контрреволюційної діяльності», «українського буржуазного націоналізму» тощо..

Матеріали розглянутих слідчих справ дають можливість прослідкувати:

- відповідність популярних тоді згаданих мовних штампів (як і інших – «білогвардієць», «куркуль», «незаможник» тощо) новій соціальній практиці, що її принесли перші десятиріччя радянської влади;

- методи роботи й рівень юридичної грамотності тодішніх слідчих, зокрема, способи отримання ними необхідної інформації, що допускали самооговір, неправдиві свідчення, доноси і т. п. спроби, далекі від формально задекларованих принципів «соціалістичної законності»;

- об'єктивні біографічні відомості (чи ті, які воліли задекларувати підслідні, якщо у них була можливість приховати якісь сумнівні з точки зору радянської влади обставини свого життя);

- географію учасників «петлюрівського руху», як її уявляли (чи фабрикували) слідчі НКВС, з визначеннями на кшталт «галичанин» (у сенсі національності) – включно;

- стратегію самозахисту звинувачуваних та взаємини між ними;

- позицію свідків, їх справжню поінформованість і відповідність показів процедури й юридичним нормам; зміну позицій зі зміною політичної обстановки (в ході перегляду справ у 50-ті й 70-90-ті рр. XX ст. вже слідчими КДБ, коли вага звинувачень у «петлюрівщині» до певної міри вже втрачала свою актуальність)

Малоймовірно, щоб усе сказане стосувалося тільки херсонських слідчих енкавєєсників, однак проблема потребує подальшого вивчення.

УДК 94(438:477)«193»(043.2)

Marek Miłolajczyk,

*доктор габілітований, професор, Інститут історії Університету
ім. Адама Міцкевича, м. Познань, Польща*

WOJNA POLSKO-BOLSZEWICKA 1920 r. W RELACJACH ZACHODNICH OBSERWATORÓW I UCZESTNIKÓW

Wojna polsko-bolszewicka, a w szczególności obrona Warszawy w roku 1920 miały kluczowe znaczenie dla procesu odbudowy niepodległej Polski po zakończeniu I wojny światowej. Ewentualna przegrana w najlepszym przypadku oznaczałaby zapewne włączenie większości ziem polskich do Rosji bolszewickiej i utworzenie okrojonego państwa polskiego ze stolicą w Poznaniu czy Krakowie. Nie można jednak wykluczyć znacznie gorszego scenariusza, a mianowicie zwycięskiego pochodzenia bolszewików na zachód i opanowanie całej Europy. Taką ewentualność brał pod uwagę chociażby

brytyjski dyplomata Edgar Vincent wicehrabia D'Abernon, który w roku 1920 był ambasadorem Wielkiej Brytanii w Berlinie. Do Warszawy przybył on 25 lipca jako członek francusko-brytyjskiej misji alianckiej. W książce, którą opublikował w roku 1931, bitwę warszawską zaliczył do osiemnastu najważniejszych bitew w dziejach świata

W czasie wojny polsko-bolszewickiej 1920 r. w Polsce przebywała stosunkowo nieliczna grupa zachodnich dyplomatów, którzy starali się informować na bieżąco swoje rządy o przebiegu wydarzeń. Ich zadaniem było również organizowanie pomocy militarnej dla Polski oraz poszukiwanie dyplomatycznych rozwiązań w celu zakończenia konfliktu. W czasie wojny polsko-bolszewickiej w Polsce przebywała również dość liczna grupa oficerów państw zachodnich. Zdecydowaną większość z nich stanowili Francuzi, którzy wchodzili w skład Francuskiej Misji Wojskowej przybyłej do Polski w roku 1919. Mieli oni wspomóc Polskę w szkoleniu i wyposażeniu odradzającego się wojska polskiego. W czasie wojny polsko-bolszewickiej oficerowie francuscy, poza informowaniem swoich przełożonych w Paryżu o przebiegu walk, wspomagali także polskie dowództwo w przygotowaniu planów operacyjnych. Część z nich wzięła bezpośredni udział w walkach.

Zachodni dyplomaci i oficerowie pozostawili po sobie zarówno oficjalne dokumenty, jak też osobiste zapiski z czasów wojny polsko-bolszewickiej i bitwy warszawskiej, w których opisują nie tylko przebieg samych wydarzeń, ale również przedstawiają nastroje społeczne czy też sytuację polityczną Polski stojącej wobec śmiertelnego zagrożenia. Takie wspomnienia, relacje czy też listy zostawili po sobie m.in. Francesco Tommasini- ambasador Włoch w Polsce w latach 1919-1923, ambasador Stanów Zjednoczonych w Polsce w latach 1919–1924 Hugh S. Gibson, brytyjski generał Adrian Carton de Wiard czy też późniejszy prezydent Francji, a w roku 1920 członek Francuskiej Misji Wojskowej w Polsce Charles de Gaulle. W ich relacjach, raportach czy też prywatnych listach nie brakuje osobistych ocen, często krytycznych, dotyczących sytuacji w Polsce i postawy Polaków w roku 1920, w szczególności wobec zagrożenia ze strony bolszewików.

Analiza wspomnień, zapisków osobistych, raportów czy też listów zachodnich uczestników i obserwatorów wojny polsko-bolszewickiej roku 1920 pozwala na wysunięcie kilku wniosków. Przede wszystkim można zauważyć, że w większości przypadków krytycznie oceniali oni decyzje i działania władz polskich w tym okresie, zarówno jeśli chodzi o kwestie polityczne, jak też militarne. Zwracali głównie uwagę na wszechobecny chaos i polityczne spory, jak też błędy w dowodzeniu polskimi siłami. Jednakże mimo tych uwag w większości przypadków oczekiwali od swoich

rządów udzielenia Polsce zdecydowanie większego wsparcia w walce z bolszewikami. Będąc bowiem w Warszawie dużo lepiej rozumieli jej sens i znaczenie, niż politycy z Londynu czy Paryża.

Z perspektywy czasu zastanawiać może pesymistyczna ocena możliwości obrony Warszawy przed bolszewicką nawałą. W raportach i relacjach dominowało przekonanie o rychłym zajęciu polskiej stolicy przez bolszewików.

W analizowanych tekstach bardzo często przewija się postać Józefa Piłsudskiego. Z jednej strony podkreślana jest jego wielkość w porównaniu z innymi polskimi przywódcami, z drugiej jednak strony nie brakuje krytycznych uwag na temat jego cech charakteru czy też braku wiedzy wojskowej. Niezwykle ciekawe są także spostrzeżenia dotyczące trudnych stosunków Piłsudskiego z przedstawicielami państw zachodnich. Autorzy omawianych relacji i raportów zauważają również znaczący spadek popularności Naczelnika Państwa w społeczeństwie wraz z pogarszaniem się sytuacji na froncie. Coraz bardziej bezpardonowo atakowany przez przeciwników politycznych niemalże samotnie musiał stawić czoła zagrożeniu. Kiedy w końcu odniósł sukces, pojawiają się opinie, że stało się tak dzięki cudownemu wstawiennictwu Matki Bożej lub też dzięki geniuszowi generała Weyganda. W podobnym duchu wypowiadali się także zachodni obserwatorzy. W większości omawianych tekstów rola Piłsudskiego w zwycięstwie nad bolszewikami pod Warszawą jest minimalizowana.

I wreszcie ostatnia sprawa. Dla oficerów zachodnich, którzy brali udział w I wojnie światowej, wojna polsko-bolszewicka miała zupełnie inny charakter, rządziła się własnymi prawami, które były dla nich często niezrozumiałe. Doceniając wysiłek żołnierza polskiego, nie mieli wątpliwości, że ogólny poziom armii polskiej pozostawiał jeszcze wiele do życzenia.

УДК 94:341.24](438:477)«192»(043.2)

Владислав Пархоменко,
д-р іст. наук, доцент,
професор кафедри історії,
МНУ ім. В. О. Сухомлинського, м. Миколаїв, Україна

ВАРШАВСЬКА УГОДА 1920 р. У СПОГАДАХ МИКОЛИ ГАЛАГАНА

Варшавська угода 1920 р. та польсько-український союз викликали неоднозначну оцінку сучасників, про що засвідчують мемуарні джере-

ла, зокрема спогади вітчизняного дипломата та військового Миколи Михайловича Галагана (1882 – після 1955).

Свою мемуарну спадщину він оприлюднив у 1930 р. у Львові, адже автору впродовж революційних подій довелося представляти УНР в Румунії та Угорщині. Його свідчення змальовують виразну картину становлення української дипломатичної служби в добу визвольних змагань 1918–1920 рр. Разом із тим слід зауважити, що публікація споминів М. Галагана в тогочасній Польщі зазнала цензурного втручання. У спогадах автор згадував, що у червні 1920 р. він, посол в Угорщині, дійшов висновку, що після підписання Варшавської угоди між Петлюрою та Пілсудським, йому з тодішнім урядом УНР вже не по дорозі. Відтак М. Галаган написав лист-заяву про свою відставку міністрові закордонних справ А. Ніковському. Проте цей документ вилучено із спогадів із редакційною приміткою видавництва «Червона Калина»: «В листі тому пояснює автор Споминів своє негативне становище відносно Варшавського Договору та свої міркування на майбутнє, які в дійсності в короткому часі сповнилися. Цей дуже цікавий для історії лист ... пропускаємо, на жаль, і то в цілості з огляду на цензуру. (Ред.)».

У 2005 р. мемуари М. Галагана передруковано в Україні. У якості документального додатку вміщено й «Відкритий лист М. Галагана з приводу річниці укладення Варшавської угоди», датований 27 березня 1933 р. Документ розпочинався так: «Договір, що його заключено 21 квітня 1920 р. між українцями і поляками, буде ще, мабуть, довгий час предметом інтересу й оцінки в українській історичній і публіцистичній літературі. Свій погляд на цей договір та його оцінку зі становища українських інтересів я зробив ще в 1920 р. Не міг я обминути цього питання, також пишучи свої спомини... Мої спомини друкувались рівно десять років пізніше, як був заключний той договір. Але ще й тоді це питання, очевидно, стояло настільки актуально неприємно для поляків, що польська цензура не допустила друкування історичного матеріалу, який стосувався договору».

Отже, у мемуарах М. Галаган вказував, що перебуваючи в Будапешті, він дізнався про Варшавську угоду, однак оскільки вона мала таємний зміст, дипломатичний корпус УНР з нею не ознайомили. Українські дипломати з'їхалися до Відня, там узнавши про основні риси угоди, мемуарист оцінив її вкрай негативно, вважаючи, що Польща за надання військової допомоги вимагатиме територіальних і економічних пріоритетів від УНР, а українське військо перейде під польський контроль. 14 червня 1920 р. М. Галаган прибув до Жмеринки на нараду з головним отаманом УНР С. Петлюрою, це була їх остання зустріч.

Відвертої розмови з приводу перспективних відносин із Польщею не відбулося. І 30 червня Галаган у своєму листі міністрові закордонних справ відзначив свої побоювання щодо союзу Петлюри – Пілсудського, і просив про відставку. На думку М. Галагана, Польща у разі необхідності завжди домовиться з радянською Москвою за рахунок українських земель; українська армія в цій ситуації із союзнаю перетвориться на полонених; не можна також йти на територіальні поступки віддаючи полякам Галичину, бо «сини галицької частини українського народу перші пролили кров за ідею Соборної України». У вересні 1920 р. мемуарист відійшов від дипломатичної служби, розпочавши нове еміграційне життя.

УДК 94:323.269.6](477.4:438)«17»(043.2)

Tadeusz Srogosz

*доктор габітований, професор,
завідувач кафедри методології та історії історіографії,
Університет гуманітарних та природничих наук
імені Яна Длугоша в Ченстохові, м. Ченстохова, Польща*

RUCHY HAJDAMACKIE I KOLISZCZYŻNA – POLSKO-UKRAIŃSKI PROTOKÓŁ ROZBIEŻNOŚCI

Stosunki polsko-ukraińskie w ciągu stuleci kształtowały się w złożonych okolicznościach. Na te stosunki oddziaływały również w XVIII w. czynniki społeczne, narodowe, wyznaniowe, międzynarodowe. O tych czynnikach pisali historycy, reprezentując jednak polską lub ukraińską optykę. Od XVIII w. skala konfliktu zmieniała się, oscylując między sporadyczną współpracą a ludobójstwem, co niewątpliwie oddziaływało na twórczość historyczną. Mimo to należy aktualnie dążyć do pojednania między bratnimi narodami, co wcale nie znaczy pomijania spraw trudnych i bolesnych. W dalszym ciągu w sferze postulatów pozostaje wspólny polsko-ukraiński program badawczy dotyczący hajdamaków i koliszczyżny, który przynajmniej wykona niezbędne kwerendy w archiwach rosyjskich i wypracuje protokół rozbieżności. Może razem dojdziemy do wspólnych ustaleń lub protokołu rozbieżności? Dobrze się dzieje, że polscy i ukraińscy historycy podejmują wspólne badania, organizują wspólne konferencje, wydają wspólne publikacje. Połączenie wysiłków uczonych z różnych krajów i różnych ośrodków może w przyszłości zaowocować opracowaniem programów badawczych, a w konsekwencji sfinalizowaniem badań w zakresie wielu

węzłowych problemów. Tylko na tej drodze możemy zminimalizować jaskrawe wykorzystywanie interpretacji dziejów do bieżącej ideologii i kształtowanie w tym duchu młodego pokolenia. Oczywiście każdy naród ma prawo do konstruowania własnej wizji dziejów, ale należy to sprowadzić do możliwie neutralnej imputacji kulturowej. Niewątpliwie oprócz argumentów merytorycznych, dalej funkcjonować będą inne, związane z kontekstem ideologicznym, politycznym etc. Chodzi jednak o to, aby dyskurs na temat stosunków polsko-ukraińskich w różnych epokach sprowadzić do zbliżonego do normalności dyskursu naukowego, mającego na uwadze jedynie ograniczenia wynikające z imputacji kulturowej, co nie było zachowane zarówno ze strony ukraińskiej, jak również polskiej.

Rozbieżności między optyką ukraińskich historyków a rekonstrukcją polskich historyków są różnej skali i nie wynikają tylko z przynależności narodowej, lecz także z przyjętej postawy badawczej, poglądów politycznych, a nawet z doświadczeń osobistych. Mimo to można wyróżnić kilka spornych problemów w dyskursie historiograficznym: charakter ruchów hajdamackich; rola Rosji w wybuchu koliszczyzny; rola regimentarza Józefa Gabriela Stempkowskiego w tłumieniu powstania; skala okrucieństwa po obu stronach konfliktu, a w tym liczba zamordowanych w Humaniu; istnienie lub brak w szeregach powstańców programu państwowotwórczego; posługiwanie się specyficzną aparaturą pojęciową, mającą znamiona ideologiczne; ogólna ocena, wynikająca czasem również z pobudek ideologicznych. Najpoważniejsze rozbieżności powstają, gdy historycy łamią granice imputacji kulturowej i wkraczają na grunt ideologii.

УДК 94:323.39](477)«192»(043.2)

Mirosław Szumilo,

доктор габілітований,

Університет Марії Кюрі-Склодовської, м. Люблін, Польща,

Інститут національної пам'яті, м. Варшава, Польща

UKRAIŃSKIE ELITY POLITYCZNE WOBEC SOJUSZU PIŁSUDSKI-PETLURA

Tematem wystąpienia są reakcje ukraińskich elit politycznych na podpisanie umowy politycznej między Polską a Ukrainą Republika Ludową 22 kwietnia 1920 r. (tzw. sojuszu Piłsudski-Petlura) oraz wspólną polsko-ukraińską ofensywę na Kijów. W analizie uwzględniono stanowisko grupowań politycznych tworzących władze URL, liderów przebywających

na emigracji oraz ukraińskich elit na ziemiach włączonych do Polski: odrębnie w byłym zaborze rosyjskim (Wołyń, Chełmszczyzna) i w Galicji.

Świadomość zagrożenia ze strony bolszewickiej Rosji i sojusz Piłsudskiego z Petlurą, skłaniały ukraińskie elity polityczne do podjęcia dialogu z władzami polskimi. Nieliczna grupa inteligencji ukraińskiej z terenów Wołynia i Chełmszczyzny zaakceptowała przynależność tych ziem do państwa polskiego pod warunkiem uzyskania autonomii terytorialnej. Trudniej rodziło się porozumienie na obszarze Galicji Wschodniej, lecz i tam stopniowo dochodził do głosu realizm polityczny. Toteż ewentualny sukces «wyprawy kijowskiej» mógł zaowocować rzeczywistą i trwałą normalizacją stosunków polsko-ukraińskich.

Секція II.
МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ
ПІСЛЯВОЄННОГО СВІТУ

УДК 94:323.272/.273](4)«1918/1919»(043.2)

Dmytro Bondarenko,

*канд. іст. наук,
докторант кафедри новітньої історії Університету Сегеда,
м. Сегед, Угорщина*

**EXPORT-COUNTER-REVOLUTION:
THE ANTI-BOLSHEVIK INTERVENTIONS IN CENTRAL
AND EASTERN EUROPE, 1918–1919**

It is widely known as Lenin's and Trotsky's concept of the so-called export-revolution, which had the final task to establish the World Soviet Republic. The enlargement of Bolshevism could have been prevented in two ways. The first, to install Cordon Sanitaire. The second, to intervene in the Soviet republics. The first measure was proposed by G4 diplomacy because the Entente powers were exhausted by the First World War, the clear example of such a state was an unsuccessful intervention of the Entente multi-nation troops in the South of Ukraine in December 1918 – March 1919. Nevertheless, at the same time, the newly independent states of the former Russian Empire (especially Finland, Poland, and Estonia) and Romania managed to repel the Bolshevik aggression and had some resources to continue the Anti-Bolshevik war.

Even, during the First World War, in 1918, Germany and Sweden successfully conducted the limited intervention in Finland, and, at the same time, in Ukraine, the counter-revolution was carried out by German and Austro-Hungarian force. Thus, it was the first example of the export of counter-revolution. The counter-revolution was followed by the restoration. For instance, in Finland, it was restored the Kingdom and Constitution of 1772, in Ukraine, was liquidated socialist regime and restored the pre-revolutionary legislation, with some amendments according to national conditions.

Furthermore, some newly independent states, emerged on the territory of the former Russian Empire (such as Finland, Estonia, Ukraine, and Don) became the bases of the All-Russian counter-revolution, and it meant that some formations of the Russian White forces were created on their

territories to attack Soviet Russia. Moreover, Baron Carl Gustaf Mannerheim, the Regent of the Kingdom of Finland, strongly believed that the existence of the Bolshevik regime in Russia threatened not only Finland but also the World Order as a whole, thus Finland should take part in the restoration in Russia to preserve international law and order. He planned to attack Petrograd by own forces, but according to his plan, only the Russian Whites should occupy the city and establish the Russian government.

In 1919, Finnish and Estonian troops took part in the Russian Whites' offensive towards Petrograd, but, unfortunately, they were forced to stop their advance because of the uncompromising position of Admiral Alexander Kolchak, the Russian Supreme Governor, who refused to recognize the independence of Finland and Estonia. However, at that time, in the summer of 1919, Romania managed to liquidate the Soviet power in Hungary thereby exporting the counter-revolution.

Thus, the combination of the intervention, the formation of the counter-revolutionary forces and government can be considered as the export-counter-revolution, which was successfully conducted in Hungarian and Estonian cases in 1919, but unsuccessful in Russian case in 1918–1919, because interventionist parties (Central Powers in 1918 and the Entente in 1919) were depleted by the First World War, and the Russian Whites held uncompromising hardline position in the issues of territorial integrity and national self-determination of the former Russian Empire, even though only the new nation-states could defeat Bolshevism.

УДК 94:327.39](438:((447:4-6 СС)(043.2)

Marek Żyła,

*доктор, Академія військового мистецтва
у Варшаві, м. Варшава, Польща*

POLSKIE ZANGAŻOWANIE NA RZECZ EUROATLANTYCKICH ASPIRACJI NIEPODLEGŁEJ UKRAINY

Zapoczątkowana w 1989 r. zmiana układu sił w najbliższym otoczeniu Polski, spowodowana przemianami społeczno-ustrojowymi w państwach bloku wschodniego i rozpadem Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich, umożliwiła w konsekwencjach uzyskanie niepodległości przez Ukrainę. Władze ukraińskie od pierwszych dni niepodległości podkreślały priorytetowe znaczenie Polski w swojej polityce zagranicznej i bezpieczeństwa. Polska uznając, jako jedno z pierwszych państw świata, niepodległość państwa

ukraińskiego nawiązała z nim stosunki dyplomatyczne. Pod względem formalnym sankcjonował tą deklarację, podpisany 18 maja 1992 r., Traktat między Rzeczpospolitą Polską a Ukrainą o dobrym sąsiedztwie, przyjaznych stosunkach i współpracy. Równoległe podjęto działania na szczeblach resortowych, które służyły wypracowaniu prawnych regulacji dotyczących dalszej współpracy zgodnie z kompetencjami poszczególnych ministerstw. Wraz z tymi działaniami polskie władze szeroko zaangażowały się w środowisku międzynarodowym na rzecz promowania i wsparcia ukraińskich idei związanych z potencjalną integracją z szeroko rozumianym obszarem euroatlantyckim. Wpłynęło na to przede wszystkim geopolityczne położenie Ukrainy, które bezpośrednio rzutuje na budowę i umacnianie bezpieczeństwa Rzeczypospolitej. Polskie wsparcie znalazło uznanie ukraińskiego partnera, ponieważ integracja euroatlantycka z ukraińskiego punktu widzenia jest elementem stanowiącym przeciwwagę dla rosyjskich prób reintegracji obszaru poradzieckiego.

Zasadniczym celem pracy jest analiza szerokiego spektrum działań polskich władz na forum międzynarodowym, które służyły promowaniu ukraińskiej niepodległości, Ukrainy jako państwa w pełni spełniającego współcześnie rozumiane standardy demokratyczne oraz, a może przede wszystkim, ukraińskich aspiracji euroatlantyckich, w tym szczególnie dążenia do integracji z Sojuszem Północnoatlantyckim i Unią Europejską. Ujęto w niej między innymi polsko-ukraińskie partnerstwo strategiczne, program NATO – otwarte drzwi w kontekście wsparcia współpracy Ukrainy z Sojuszem, wsparcie na rzecz integracji z Unią Europejską oraz odniesienia do polskiego zaangażowania na rzecz promocji Ukrainy na forum międzynarodowym. Jednym z istotniejszych elementów są także wybrane elementy polsko-ukraińskiej współpracy wojskowej. Dzięki takim wspólnym inicjatywom jak formowanie wielonarodowych jednostek wojskowych, czy udział w ramach wspólnych struktur w misjach pokojowych i stabilizacyjnych możliwym było ukazanie Ukrainy jako wiarygodnego partnera wywiązującego się z podjętych zobowiązań. Obszar euroatlantycki jest dla elit ukraińskich i ukraińskiego społeczeństwa atrakcyjnym elementem światowego systemu bezpieczeństwa i przeciwwagą dla nadmiernego uzależnienia od Federacji Rosyjskiej. Polska angażując się na arenie międzynarodowej na rzecz euroatlantyckich dążeń Ukrainy wydatnie wsparła jej działania, co odzwierciedlono w powyższym opracowaniu.

Юрій Котляр,
д-р іст. наук, професор,
завідувач кафедри історії,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

1920-й рік НА МИКОЛАЇВЩИНІ

Українська революція 1917–1921 рр. – одна з найважливіших подій історії України ХХ ст. і своєрідний ключ для розуміння сучасності. У даному контексті, велике значення має дослідження особливостей революційних процесів, які відбувалися на регіональному рівні.

1920-й рік на території Миколаївщини характеризувався зміною влад та знаковими історичними подіями. Хронологічно його можна поділити на ряд етапів:

Січень– березень 1920 р. – встановлення більшовицької влади.

Наприкінці січня 1920 р. частини 14-ї Червоної армії (командарм І. Уборевич) у складі 41-ї і 45-ї дивізій (начдиви О. Осадчий і Й. Якір) та кавалерійської бригади Г. Котовського завдали удару по білогвардійських військах. До початку лютого територія сучасної Миколаївської області перейшла під контроль більшовиків. У січні 1920 р. рішенням Всеукраїнського ревкому Херсонська губернія була поділена на Одеську і Херсонську з центром у Миколаєві.

Березень – квітень 1920 р. – Перший Зимовий похід Армії УНР.

На Миколаївщині головні бої Першого Зимового походу Армії УНР відбулися в березні – квітні 1920 р. при зайнятті Ольвіополя, в районі Кривого Озера, переправ через річки Південний Буг і Синюху.

Великдень для Армії УНР у Зимовому поході пройшов у сутичках з більшовиками. В цих боях Армія УНР втратила значну частину набоїв, з огляду на практично повну відсутність зброї, М. Омелянович-Павленко вирішив взяти штурмом Вознесенськ, щоб захопити його арсенал з гарматною базою. Наступ запланували провести в ніч з 15 на 16 квітня, а тим часом на ст. Новий Буг прибуло біля тисячі червоноармійців для ліквідації повстанського руху та роззброєння населення.

Бій за Вознесенськ був відчайдушним, знищено 648 червоних, з боку Армії УНР загинуло дві людини, поранено п'ятьох (за іншими даними більшовиків було вбито біля 200–300 чоловік, козаків – 1, поранено трьох). Відділами УНР було захоплено велику здобич – набої, рушниця, гармати та інше військове майно, якого так потребувала українська армія. 17 квітня 1920 р. останні частини Армії УНР залишили Вознесенськ і вирушили на південь.

Травень 1920 р. – грудень 1921 р. – антикомуністична боротьба повсталого населення. З припиненням на території України регулярних військових дій війна на цьому не закінчилася, бо почався антикомуністичний повстанський рух, який мав чітко виражені два політичні напрями: національний (петлюрівщина) та анархо-махновський. Антикомуністичний селянський рух на Миколаївщині представлений загонами Залізняка, Підкови, Головатого, Марченка, Гризла і Чумака (Кравченка) у Первомайському повіті. У Вознесенському повіті найбільш небезпечним для більшовиків був загін полковника Іванова на прізвисько «Чорна борода». В інших повітах активними були повстанські загони «Чорного ворона», Задорожного, Гупала, Свища. Головною базою повстанців у Миколаївському повіті був Новий Буг.

Брали участь в антикомуністичному повстанстві і представники етнічних меншин. На території Вознесенського повіту в районі німецьких колоній Шпаєрово та Роштадт діяло чисельне повстанське формування німців-колоністів. Ним керували офіцери: Роштадт, Генер, Бісмарк та Меєр.

Таким чином, 1920-й рік на Миколаївщині слід характеризувати, як останній рік українського державотворення періоду Української революції 1917–1921 рр. та рік активної повстанської боротьби.

УДК 94:327](477)(043.2)

Piotr Krzykowski,

*доктор, Академія військового мистецтва
у Варшаві, м. Варшава, Польща*

UKRAINA MIĘDZY WSCHODEM A ZACHODEM, OPCJE I OGRANICZENIA GEOPOLITYCZNE

Stan bezpieczeństwa państwa jest odzwierciedleniem złożonej struktury funkcjonowania danego kraju w środowisku geopolitycznym. Każde państwo ma prawo wyboru swojej identyfikacji narodowej i historycznej. Wielowymiarowość i złożoność czynników mających wpływ na nieustannie zachodzące zmiany w środowisku bezpieczeństwa podyktowane czynnikiem politycznym, ekonomicznym, społecznym i informacyjnym, są źródłem powstawania zagrożeń dla bezpieczeństwa kraju. Dlatego elementem spinającym bezpieczeństwo każdego państwa są międzynarodowe relacje.

Wybór odpowiedniej opcji geopolitycznej i przekształcenie jej w rzeczywistość jest dla Ukrainy sprawą o zasadniczym znaczeniu. Jest to

wybór wartości, instytucji politycznych, systemu gospodarczego, skuteczności ekonomicznej, struktury relacji społecznych i roli jednostki w społeczeństwie. W rzeczywistości wybór ten może decydować o istnieniu Ukrainy jako społeczeństwa suwerennego i wolnego.

Po uzyskaniu niepodległości Ukraina stanęła przed poważnym dylematem dotyczącym zapewnienia bezpieczeństwa. Dodatkowym problemem był wybór obrania drogi ku Zachodowi czy budowanie wspólnych relacji ze Wschodem. Jednak obawy przed rosyjskimi działaniami reintegracyjnymi spowodowały widoczną niechęć Kijowa do angażowania się w instytucjonalne formy współpracy w ramach opcji wschodniej. Jednocześnie droga ku zachodowi, czyli integracja z UE stała się wyzwaniem dla władz Ukrainy.

Celem opracowania jest analiza kluczowych problemów wyborów geopolitycznych, które są niejednoznacznie interpretowane w literaturze naukowej i wywołują pewien rezonans wśród ludności ukraińskiej, prognozując perspektywy dalszego dążenia Ukrainy w stronę zachodu lub wschodu. Autor zastosował ogólne naukowe empiryczne (opis) i teoretyczne (analiza, synteza, uogólnienie, indukcja, wyjaśnienie) metody badawcze. Poruszył drażliwe kwestii ukraińskiej historii w kontekście przyszłego wyboru Ukrainy. Analizując trzy dekady ukraińskiej niepodległości w kontekście ukraińskiej polityki bezpieczeństwa, autor wysuwa tezę, że poczynając od chwili uzyskania niepodległości po dzień dzisiejszy Ukraina nie wypracowała jednolitej linii co do kierunku i sposobu mającego zagwarantować jej bezpieczeństwo. Podejmowane działania sprowadzały się w zasadzie do sinusoidalnego przejścia między Wschodem i Zachodem. Stanowiły pokłosie aktualnej koniunktury politycznej, a czasami doraźnych interesów opcji sprawującej władzę.

УДК 94:656.612]((470+420+44):477.73-21)«1918»(043.2)

Лариса Левченко,

*д-р іст. наук, професор б. в. з. кафедри історії,
директор державного архіву Миколаївської області,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

УРОЧИСТА ЗУСТРІЧ КОРАБЛІВ АНТАНТИ В МИКОЛАЄВІ

У середині листопада 1918 р. Миколаїв постав перед необхідністю розмістити, додатково до військового контингенту Центральних держав, ще й контингент Антанти. 23 листопада в кабінеті міського голови Х. М. Матвєєва відбулася нарада з організації урочистої зустрічі військ Антанти. Обрали спеціальну комісію для проведення заходів,

гласного П. П. Сиротинського відрядили до Одеси для вивчення досвіду сусідів з організації прийому англо-французів, реквізиційній комісії доручили взяти на облік оселі містян, підходящі для розміщення панів офіцерів, а також будівлі, уже зайняті германськими військовими.

У середовищі Антанти ще з 23 грудня 1917 р. діяла таємна англо-французька конвенція, згідно з якою території України, Бессарабії та Криму перебували в сфері впливу Франції. Де факто Франція визнала УНР ще за Центральної Ради, про що Ж. Табуї заявив В. Винниченку 4 січня 1918 р. Франція не лише підтримувала УНР у боротьбі з більшовизмом, а й переслідувала власні політичні та економічні інтереси на Півдні України. Зокрема, уряд Франції добре пам'ятав, що французька фінансово-промислова група на чолі з банком «Société Générale» у 1911–1912 рр. володіла контрольним пакетом акцій Товариства суднобудівних, механічних і ливарних заводів у Миколаєві (суднобудівний завод «Наваль»). Україна розглядалася Антантою як буферна, «санітарна», зона між більшовицькою Росією та країнами Європи. Однак, Антанта, «а особливо Франція», не вбачала в Україні незалежну державу, а лише частину федеративної Росії. Франція планувала надати допомогу Гетьману П. Скоропадському, який з метою демонстрації Антанті федералістських нахилів навіть видав федеративну грамоту від 18 листопада 1918 р. А втім, грамота стала однією з причин усунення його від керівництва державою й на час прибуття військ Антанти в Одесу влада в Україні вже належала Директорії (перший французький корабель прибув 10 грудня 1918 р., перший французький корпус – 18 грудня 1918 р.; за іншими джерелами 2 грудня 1919 р. до Одеси прибув французький військовий корабель «Мірабо», а 10 грудня 1919 р. до порту ввійшов військовий корабель «Жюстис»).

28 листопада 1918 р. Миколаївська міська управа виділила 15 тис. руб. для придбання блюда, сільнички, рушника та всього іншого, потрібного для урочистої зустрічі. А 30 листопада 1918 р. до Миколаєва дійшов наказ № 1 Отамана Никифора Григор'єва. «Влада Гетьмана й поміщиків рухнула. Народ вільної України повернувся до демократичної форми правління», – повідомлялося в наказі. До знайомства Миколаєва з Григор'євим залишалось трохи менше двох тижнів. На початку грудня 1918 р. на миколаївському горизонті вперше з'явилася й Добровольча армія, за дорученням командування якої до міста прибув генерал-майор М. М. Магусевич. Він був уродженцем Миколаєва, тому Дума, зважаючи на його особу, без проблем асигнувала Добровольчій армії 50 тис. руб. «одноразово, у вигляді пожертвувань, для надання допомоги Добровольчій армії».

5 грудня 1918 р. у Миколаєві урочисто зустрічали військовий контингент Антанти. О 7:20 ранку три міноносці, два англійських і один

французький, залишили Одеський порт і направилися до Миколаєва. До 10-ої ранку каботажна гавань вже була переповнена бажаними взяти участь в урочистостях. Об 11-й у порт прибув командир порту капітан М. М. Римський-Корсаков, командир 6-ої піхотної дивізії генерал Л. О. Богаєвський, начальник артилерійської бригади генерал Іванов, генерал-майор М. М. Матусевич, Миколаївський міський голова Х. М. Матвеев разом із членами колегії Управи, дружини англійського консула пані Браун і голови миколаївської англійської колонії пані Лессон, італійський віце-консул Роберт де-Кіріко, грецький консул Георгій Зігомала, представник румунського військового командування капітан Леонід Петреску. О 12-й на мол зійшов Миколаївський градоначальник Е. Л. де Бонді. Рівно о 12-ій з-за Костянтинівської батареї показався перший корабель. Через кілька хвилин до набережної підійшло три судна «Tribune», «Shark» і «Degortet». На «Tribune» прибув командуючий Чорноморською флотилією міноносців Антанти капітан Королівського флоту Великої Британії Джордж Четвуд. Газета «Южное слово» наступного дня повідомляла: «Англійські та французькі моряки для нас перш за все є представниками демократичної Англії і волелюбної Франції. Повага до людини і свідомість самоцінності людської особистості – ось ті основи справжнього демократизму, які знайшли собі найбільш яскраве втілення в двох союзних нам країнах. Саме цих основних ідей демократизму найбільше не вистачало нашій свідомості, саме це завадило у нас розвитку справжньої демократії. Ось чому ми готові вітати наших Союзників, які пропонують нам свою допомогу в боротьбі з більшовиками, котрі заперечують всякий демократизм». 10 грудня 1918 р. капітан Дж. Четвуд дав інтерв'ю журналісту видання «Трудовая газета». Він пояснив, що головною метою прибуття сил Союзників є боротьба з більшовизмом і відновлення порядку, порушеного ними. Робота союзників мала протікати у повному контакті з існуючою місцевою владою, а втім відновлення демократичної Думи мало бути справою внутрішньої політики, якою сам Четвуд, як моряк, опікувався мало. Англієць говорив про те, що на Україну, Таврію та Крим поширюватиметься французький вплив; натомість Кавказ, Вірменія та Грузія належатимуть до сфери англійських інтересів. Очікувалося, що невдовзі до Одеси прибуде французький штаб. До 10 грудня в Миколаїв прибув ще один французький міноносець «Manzhin» та англійський крейсер водотоннажністю 4000 тонн з командою в 600 моряків.

9 листопада 1918 р. на німців чекала звістка про проголошення Веймарської республіки, у Берліні відбувалася революція. Отже, величезна німецька армія, направлена в Україну для боротьби з більшовизмом, фактично лишилася без державного керування. Відтак на зустріч

із Отаманом Н. Григор'євим виїхала делегація від германського командування. Переговори не вдалися. У архівних документах віднайдено відомості про те, що напередодні вступу до Миколаєва загону Григор'єва з Одеси прибув ешелон австрійських сербів, які збиралися зайняти позиції разом із германцями. Прихильники П. Скоропадського розраховували, що Антанта надасть допомогу у боротьбі з григор'івцями. Наближення Григор'єва до Миколаєва, за повідомленням миколаївського видання «Трудовая газета», розглядалося Союзниками як таке, що порушує мирний стан в Україні і направлене не лише проти міста, а й проти Антанти. Херсонський губернський староста С. Г. Пищевич у виданні «Трудовая газета» розмістив звернення до населення: «Якийсь петлюрівський отаман Григор'єв розсилає начальницьким особам телеграми про відновлення підірваного залізничної колії. Вважаю обов'язком оголосити населенню, що, коли прийдуть союзні війська, отамани Григор'єви поїдуть до своїх друзів, більшовиків, а населення залишиться на місцях і ще раз буде відповідати за дії цих отаманів. Оголошую населенню від імені союзного командування наступне: Подальше пересування петлюрівських і більшовицьких банд до Миколаєва, Херсона і Одеси союзне командування вважає ворожими діями проти Союзників. Пропоную населенню зберегти в повній цілісності всі вантажі, заготовлені Хліббюро, не витратити запаси мастильного матеріалу на складах і станціях залізниць, не дозволяти вивозити всі ці вантажі, а так само рухомий склад в інші губернії, так як все це обліковано на рахунку і буде потрібно в найближчі дні союзникам».

Таким чином, на момент прибуття до Миколаєва Отамана Н. Григор'єва, 12 грудня 1918 р., у місті були зосереджені військові контингенти чотирьох держав: Німеччини (австро-угорські війська переважно були розосереджені в сільській місцевості), Великобританії та Франції, а також серби та невеликі за чисельністю підрозділи українських військ. На початку березня 1919 р. до Миколаєва прибув ще й грецький військовий контингент. У той час багато надій покладалося саме на Антанту, однак саме Отаману Григор'єву довелося відіграти ключову роль і змінити історію. Він перейшов на бік більшовиків і розбивши греків, узяв Херсон, Миколаїв і Одесу та менші населені пункти. Антанта прийняла рішення про евакуацію. Все це в кінцевому результаті сприяло перемозі більшовиків на Півдні України.

Ірина Міронова,
*д-р іст. наук, доцент,
професор кафедри історії,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

РОЛЬ ДИПЛОМАТИЧНИХ МІСІЙ УНР У НАЛАГОДЖЕННІ УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКОГО ДІАЛОГУ (СІЧЕНЬ – СЕРПЕНЬ 1919 р.)

Варшавський договір, підписаний у квітні 1920 р., був визначальним в українсько-польських взаєминах у період національно-визвольних змагань. Але ця угода виникла не спонтанно, їй передували спроби річної давнини налагодити українсько-польський діалог.

Із відродженням Польської держави в жовтні 1918 р. та приходом до влади Директорії в Україні, перспективи українсько-польського зближення на компромісних засадах бачилися досить розпливчасто. Серед політичних кіл Польщі існували протилежні позиції в українському питанні (концепція федерації та союзу з Україною Ю. Пілсудського – концепція інкорпорації її в складі відновленої Речі Посполитої Р. Дмовського). У Директорії УНР також не було єдності в питаннях польської політики. Із п'яти її членів лише С. Петлюра чітко усвідомлював потребу зближення з Польщею, навіть коштом поступок їй окремих територій у Холмщині, Підляшші, Західній Волині та Східній Галичині. Через Варшаву він розраховував порозумітися з Антантою і таким чином вирватися з міжнародної дипломатичної ізоляції та отримати військово-політичну допомогу проти більшовицької Росії, щоб відстояти державну самостійність України.

За ініціативи С. Петлюри в січні – серпні 1919 р. було зроблено декілька спроб проведення переговорів та налагодження союзницьких відносин з Польщею. Головний отаман враховував те, що Україну і Польщу поєднувала спільна боротьба проти більшовицької Росії, і сподівався порозумітися з Ю. Пілсудським, який також підтримував думку про встановлення дружніх взаємовідносин з УНР. На початку січня 1919 р. Директорія надіслала до Варшави дипломатичну місію О. Карпинського й В. Прокоповича з метою з'ясувати умови для можливих переговорів щодо спільних дій проти радянської Росії. Поляки погоджувалися на мир лише за умови анексії Холмщини, Підляшшя й частини Полісся та нафтового Дрогобицько-Бориславського басейну й зняття облоги зі Львова. Проаналізувавши ситуацію, В. Прокопович телеграфував до Києва про прихильне ставлення Варшави до порозу-

міння з УНР. Але Директорія не прийняла умов Варшави, яка претендувала на західноукраїнські землі, оскільки була зв'язана союзом із ЗУНР.

На початку квітня 1919 р. міністр закордонних справ УНР К. Мацієвич вислав до Варшави місію на чолі з Б. Курдиновським. 24 травня останній та польський прем'єр І. Падеревський підписали у Варшаві договір, за яким УНР визнавала себе неспроможною вирішувати долю Східної Галичини, погоджувалася на права Польщі на Західну Волинь і підпорядковувала свою зовнішню політику Польщі. Річ Посполита натомість визнала УНР та зобов'язалася допомогти військами у війні з більшовиками. В Україні Б. Курдиновського звинуватили у перевищенні повноважень, а керівництво Польщі не прагнуло на той час визнавати УНР офіційно, тож польський сейм не ратифікував угоду. Проте ця угода заклала підвалини для подальших переговорів між УНР і Польщею.

У червні 1919 р. у Львові відбулися переговори між польським командуванням та українськими делегатами на чолі з генералом Армії УНР С. Дельвігом. На них обговорювалось не лише питання припинення війни, але й можливість співпраці проти більшовиків – через відступ Армії УНР на Волині. У результаті, 16 червня було підписано угоду, яка зобов'язала обидві сторони припинити бойові дії. Таким чином, ця угода завершила військовий конфлікт між УНР та Польщею.

Надалі певних успіхів у підготовці основи українсько-польського союзу досягла в серпні 1919 р. дипломатична місія УНР до Варшави на чолі з П. Пилипчиком. Місія мала позитивні наслідки для УНР, що втягувалася в збройний конфлікт із Добровольчою армією. Оскільки Польща і Україна мали спільного ворога – радянську Росію, ситуація вимагала й спільної стратегії боротьби. Отже, співпраця і порозуміння між урядами й арміями Польщі та України ставала об'єктивною необхідністю.

1 вересня 1919 р. українська військова делегація, очолювана П. Ліпком, нарешті підписала угоду про перемир'я з поляками терміном на один місяць (надалі його потрібно було продовжувати окремими угодами). За нею польські війська припиняли бойові дії, а між річками Іванчик та Збруч встановлювалася нейтральна зона, північніше демаркаційна лінія йшла між Славutoю і Шепетівкою до Сарн-Лунінець і переходила до Білорусі. Після укладення перемир'я на фронті почали налагоджуватися і взаємовигідні двосторонні торговельно-економічні відносини.

Отже, українсько-польський мирний діалог періоду січня – серпня 1919 р. спричинив припинення збройного конфлікту між УНР і Річчю Посполитою, а також сприяв зближенню їх позицій у визначенні перс-

пектив боротьби з експансією московського більшовизму на Захід. Уряду УНР довелося йти на непопулярні компроміси, зокрема щодо галицького питання, однак С. Петлюрі вдалося зберегти Армію УНР і підтримувати в українців віру та надію на відновлення незалежності. Хоча Варшава на початку осені 1919 р. не пішла на офіційне дипломатичне визнання УНР, припинення бойових дій і налагодження взаємовигідного товарообміну заклали підґрунтя для проведення повномасштабних урядових переговорів щодо підписання великого міждержавного договору.

УДК 94:356.251[(47+57)]«1922/1953»(043.2)

Ірина Міронова,
*д-р іст. наук, доцент,
професор кафедри історії,
Людмила Черничко,*
*студентка 434 групи,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

РОЗВИТОК РАДЯНСЬКИХ РОЗВІДУВАЛЬНИХ СЛУЖБ У 1922–1953 рр.

Точкою відліку в історії розвитку радянської розвідки вважають 20 грудня 1920 р., коли у складі Всеросійської надзвичайної комісії при Раді Народних Комісарів з питань боротьби з контрреволюцією, спекуляцією й посадовими злочинами було створено Іноземний відділ. Завданням структурних підрозділів цього відділу було вирішення виключно питань зовнішньополітичної розвідки. Основними напрямками його діяльності було збирання розвідувальної інформації за кордоном і боротьба з контрреволюцією та зовнішніми загрозами, що могли завдати шкоди інтересам радянської держави.

Відносини Й. Сталіна з радянськими розвідувальними службами не були простими. Генеральний секретар ЦК ВКП(б) і майбутній глава уряду СРСР почав цікавитися повідомленнями розвідки з середини 1922 р. Він швидко усвідомив, що інформація про те, що відбувається за межами країни, може бути ефективно використана як для прийняття зовнішньополітичних рішень, так і для використання її у внутрішньополітичній боротьбі.

Згідно з постановою Всеросійського центрального виконавчого комітету РРФСР від 6 лютого 1922 р., при НКВС РРФСР замість ВНК було створено Державне політичне управління, а з листопада 1923 р. –

Об'єднане державне політичне управління. Про особливе місце ОДПУ в системі державного механізму свідчить той факт, що вперше й востаннє в практиці конституційного законодавства радянського періоду до Конституції СРСР 1924 р. було внесено правові приписи щодо діяльності цієї спеціальної служби. Так, у главі 4 Конституції «Про Об'єднане Державне Політичне Управління» зазначалося: ОДПУ створюється при Раді Народних Комісарів СРСР; ОДПУ керує роботою місцевих органів ДПУ через своїх уповноважених при РНК союзних республік; нагляд за законністю дій ОДПУ здійснює прокурор Верховного Суду на основі спеціальної постанови Центрального Виконавчого Комітету СРСР.

Розуміючи цінність розвідувальної інформації в розробці стратегічного напрямку зовнішньої політики СРСР, Й. Сталін приділяв розвідувальному службам величезну увагу, особисто визначаючи пріоритетні напрямки їх діяльності, структуру, кадровий склад керівництва, розробку та фінансування операцій. Однак постійна увага та інтерес, які він проявляв до діяльності розвідки, мали для неї і вкрай негативні наслідки. Прагнення забезпечити абсолютний особистий контроль над спецслужбами, недовіра до людей і яскраво виражена ксенофобія, приводили до перетасування, змін, звільнення, а часом і фізичного знищення не лише керівної ланки, але часто і рядових співробітників розвідувальних служб, особливо тоді, коли висловлювані ними погляди або надана інформація суперечили очікуванням Й. Сталіна.

Крім того, офіцери розвідки знали, що за їх діями ведеться постійне спостереження як з боку співробітників внутрішньої і зовнішньої контррозвідок, так і їх власних колег, і тому будь-який промах або просто підозра могли призвести до найсумніших наслідків. Особливе ставлення «вождя» до офіцерів розвідувальних служб виражалося ще і в тому, що їх, на відміну від інших співробітників подібних служб, ніколи не балували матеріальними благами і нагородами. Розвідник-нелегал, заарештований за кордоном, не мав права відкривати свою приналежність до радянських спецслужб, а отже, не міг розраховувати на обмін або будь-яку іншу допомогу з боку своїх колег. Цілком очевидно, що подібне ставлення до ветеранів розвідки ніяк не могло сприяти створенню в цих службах нормального психологічного клімату і лише посилювало атмосферу взаємної недовіри і загальної підозрілості.

Період 1934–1953 рр. характеризувався для радянських розвідувальних органів організаційними реформами та визначенням їх місця у системі силових структур. Їхня діяльність залежала від характеру завдань, які необхідно було вирішувати в передвоєнні роки, під час Другої світової війни та у післявоєнний період. Після війни радянське

керівництво шукало місце розвідки в системі державних органів. У зв'язку з цим, рішенням постанови Ради Міністрів СРСР від 30 травня 1947 р. було створено Комітет інформації при Раді Міністрів СРСР – центральний орган радянської розвідки. Усі наявні на той час радянські розвідувальні органи було виведено зі складу МДБ СРСР і сконцентровано в цій структурі. У лютому 1949 р. Комітет було передано в підпорядкування Міністерства закордонних справ СРСР. Це було першою й останньою спробою зосередити зовнішню розвідку під «дахом» зовнішньополітичного відомства за прикладом Британської розвідки MI-6.

Об'єднання в одному органі різних розвідувальних служб ускладнило координацію діяльності та процедуру прийняття рішень, що суттєво позначилося на результатах роботи Комітету. Поряд із його резидентурами за кордоном діяли контррозвідувальні резидентури Міністерства державної безпеки СРСР, що призводило до дублювання в роботі обох відомств. Комітет інформації функціонував майже п'ять років, зрештою, стала очевидною недоцільність об'єднання політичної та воєнно-стратегічної розвідок, тому в січні 1952 р. його було розформовано.

УДК 94:327.7(73+597)«1990–2000»

Інна Підберезних,
*канд. іст. наук, доцент,
доцент кафедри історії,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

РОЗВИТОК АМЕРИКАНСЬКО-В'ЄТНАМСЬКИХ ВІДНОСИН У 1990-ті рр.

У 2020 році США і В'єтнам відзначатимуть 25-річчя встановлення дипломатичних відносин. Незважаючи на те, що у роки «холодної війни» вони були ворогами, більше того, у 1964–1973 рр. США воювали у В'єтнамі, після нормалізації їхні відносини набули позитивного спрямування і в 2013 р. досягли рівня «усебічного партнерства». Дослідження процесу нормалізації і розвитку відносин США і В'єтнаму у 1990-ті рр. створює підґрунтя для кращого розуміння напрямків і динаміки їхнього співробітництва в XXI ст., змін у зовнішній політиці цих держав, а також у регіональній ситуації у Східній Азії в перше постбіполярне десятиліття.

США і Соціалістична Республіка В'єтнам (СРВ) встановили дипломатичні відносини 12 липня 1995 р. за першої адміністрації Б. Клінтона.

Передумовами для цього були: по-перше, співробітництво В'єтнаму з США у справі пошуку американських військовослужбовців – в'язнів війни і тих, хто пропав без вісти під час військових дій (POW/MIA); по-друге, початок у 1986 р. економічних ринкових реформ у В'єтнамі («політика оновлення», Doi Moi); по-третє, закінчення інтервенції В'єтнаму в Камбоджі (1978–1989 рр.) й урегулювання камбоджійської проблеми; по-четверте, завершення «холодної війни» і розпад СРСР, що призвело до втрати В'єтнамом свого єдиного союзника.

Президентство Дж. Г. У. Буша (1989–1993) співпало у часі із закінченням «холодної війни» і кризою, а врешті й розпадом, СРСР. В'єтнаму опинився з міжнародної ізоляції і виявив більшу схильність до контактів з США. У вересні 1990 р. відбулася зустріч міністра закордонних справ В'єтнаму з держсекретарем Дж. Бейкером у Нью-Йорку, під час якої обговорювалося питання про співробітництво двох держав у справі пошуку американських військовослужбовців, які зникли під час В'єтнамської війни.

У квітні 1991 р. в Ханой було відкрито «польовий офіс» для розгляду цих справ. Це був перший офіційний пункт присутності США у В'єтнамі після закінчення війни. 9 квітня 1991 р. американський уряд оголосив «4-крокову дорожню карту» нормалізації відносин з В'єтнамом. Передумовами для встановлення дипломатичних відносин визнавався подальший прогрес у камбоджійському мирному процесі і розширення співробітництва з розслідування справ POW/MIA.

Важливою віхою на шляху реалізації «дорожньої карти» було підписання 23 жовтня 1991 р. Фінального акту Паризької конференції по Камбоджі, який завершив переговори, розпочаті в серпні 1989 р., і підтримка В'єтнамом плану камбоджійського урегулювання.

Проте за президентства Дж. Г. У. Буша встановлення дипломатичних відносин США з В'єтнамом не відбулося. У цей час Східна Азія не була пріоритетом зовнішньої політики США. Центральною місією адміністрації Дж. Г. У. Буша у сфері зовнішньої політики було завершення «холодної війни» та найбільш важливими проблемами виявилися війна у Перській затоці, об'єднання Німеччини, відносини з СРСР і близькосхідний мирний процес.

У перший рік (строк?) президентства Б. Клінтона (січень 1993–січень 2001 рр.) відбулося відкриття офісів держдепартаменту США у Ханой і МЗС В'єтнаму у Вашингтоні. У квітні 1993 р. перша американська компанія (Vatico) відкрила офіс у В'єтнамі. У липні 1993 р. Б. Клінтон дав згоду на рефінансування Міжнародним валютним фондом іноземного боргу В'єтнаму (у розмірі 140 млн дол.), що відкрило для нього можливості отримувати міжнародні кредити і фінансову допомогу. У вересні

американські компанії отримали дозвіл брати участь у проєктах з розвитку, профінансованим міжнародними інституціями.

Підсумки нормалізації американсько-в'єтнамських відносин підвів чотириденний офіційний візит до В'єтнаму президента Б. Клінтона у листопаді 2000 р. Він був першим президентом США, який відвідав В'єтнам після війни. Клінтон провів зустрічі з президентом, прем'єр-міністром, генеральним секретарем Комуністичної партії В'єтнаму, мером і підприємницькими колами міста Хошимін. У Ханой американську делегацію очікував несподівано теплий прийом тисяч в'єтнамців, які вийшли на вулиці її вітати.

Таким чином, процес нормалізації американсько-в'єтнамських відносин був досить тривалим. У роки «холодної війни» цьому перешкоджали союзницькі відносини В'єтнаму з СРСР й інтервенція в Камбоджу, а також неготовність до цього американського суспільства. Підґрунтя для нормалізації двосторонніх відносин заклало співробітництво у справі пошуків осіб, які зникли під час В'єтнамської війни, а також зміни, які відбулися у світі, а також у В'єтнамі унаслідок політики ринкових реформ. Після встановлення дипломатичних відносин у липні 1995 р. найбільш важливою подією американсько-в'єтнамських відносин було підписання у липні 2000 р. Двосторонньої торговельної угоди, імплементація якої визначила позитивний напрямок їх розвитку в наступний період. Хоч на шляху повної нормалізації відносин залишалися суттєві перешкоди, такі як права людини, проблема «Агенту оранж», взаємна недовіра тощо, у 1995–2000 р. було закладено основи для більш плідного співробітництва двох держав у ХХІ ст.

УДК 94:[323.14+316.647.82](73)(043.2)

Інна Підберезних,
канд. іст. наук, доцент, доцент кафедри історії,
Єлизавета Мядзелець,
студентка 5 курсу,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

РАСИЗМ ТА ДИСКРИМІНАЦІЯ В СПОЛУЧЕНИХ ШТАТАХ АМЕРИКИ

На той час, коли ксенофобія протягом тривалого періоду була частиною людської культури, концепція расизму вперше виникла в англійській мові приблизно в XVII ст. Американці почали використовувати цей термін в кінці XVIII ст. у своїх наукових роботах. Расизм почав вивчатися в XIX ст. В той час ідеологія диктувала причини деяких

політичних та економічних конфліктів та легітимізувала домінуючу роль Британського капіталізму в світові економічній системі.

У 1960-х роках концепція расизму зазвичай застосовувалася для поводження з людьми і переконання в тому, що хтось расово неповноцінний. З тих пір цей термін розширився і тепер включає в себе інституційний расизм – опис політичних, економічних і соціальних інститутів, що діють на шкоду конкретній людині чи групі. Культурний расизм заснований на передбачуваній несумісності культурних традицій, а не на ідеях вродженої біологічної переваги.

Раса – це помилковий термін, це оманлива класифікація людей, яка не базується на реальних біологічних та наукових аспектах. Ті відмінності між расами, які ми виокремлюємо, не мають нічого спільного з наукою. Раса – суцього політична конструкція. Це те, що було штучно створено людьми і ця конструкція була створена навмисно і переслідувала свої цілі. Ця концепція була створена для вивіщення білошкірих над людьми з іншим кольором шкіри, щоб виправдати домінування одних людей над іншими.

Термін «білий» з'явився як вид класифікації людей в 1700-х роках в британських колоніях Північної Америки. Європейці емігрували в «Новий Світ» з багатьох причин, деякі прагнули до процвітання, в той час як багато людей хотіли уникнути переслідування чи покарання, особливо на базі релігійного та етнічного конфлікту.

Коли європейці прибули в Америку, такі групи, як німці, голландці, англійці, французи та ін. вперше опинилися в безпосередній близькості. Європейські поселенці, рабовласники, які були при владі, перебували під значним стресом, намагаючись зберегти контроль над своїми африканськими рабами і білосніжними слугами, намагаючись захистити себе від передбачуваної загрози з боку корінних американців. В цей час бідні білі наймані слуги об'єднувалися, намагалися будувати союзи і відносини з африканськими рабами через їх аналогічне пригнічення з боку господарів.

Саме тоді було введено термін «білий» – будь-яка людина без краплі африканської або індійської крові. Категорія «білий» була створена як політична конструкція, яка використовувалася в якості організаційного інструменту для об'єднання європейців з метою консолідації сили, підвищення їх здатності зберігати контроль і домінування над корінними американцями і африканськими рабами, які в багатьох аспектах перевершували європейців. Такий хід був зроблений, щоб не дозволити європейським рабам, африканським та корінним американцям будувати союзи. «Білизна шкіри – це постійно змінна межа, що

розділяє тих, хто має право на певні привілеї від тих, чия експлуатація і вразливість до насильства виправдані тим, що вони не білошкірі.»

Не всі одночасно стали вважатися «білими», ірландці, євреї, італійці пройшли довгий процес, щоб вважатися «білими». Це був процес асиміляції, це вимагало певних культурних втрат, щоб отримати певні привілеї та владу, яку мали білі. Деякі переселенці, які вважалися білими на своїй батьківщині, наприклад на Південній Америці, але при переїзді до Північної Америки, стали вважатися білим суспільством латиноамериканцями.

Під час реформації ключовим питанням серед християн було існування душі в темношкірих та індіців та чи вони люди в повній мірі. Католицька та протестантська церкви довго вагалися з визначеннями і це породило 2 різновиди рабства. Католицька церква стала першою, хто визнав, що чорношкірі та індіці мають душі, і це сприяло виникненню нового закону для багатьох католиків – колонізаторів, що відтепер стало неможливим позбавити життя раба без причини. Так як протестантсько – кальвіністська церква бажала бути несхожою на католицьку, то в ній процес визнання темношкірих та індіців людьми, був загальмований.

З ростом значення рабства, релігія використовувалась як засіб виправдання расистських розбіжностей, класифікуючи людей з іншим кольором шкіри як язичників, бездушних, але з часом все більше і більше темношкірих людей та індіців було повернуто в християнство та релігія почала втрачати свою владу, і довелося шукати нове виправдання жорсткості рабовласництва. Необхідність расистської експлуаторської системи призвела до появи зоологічної та ботанічної теорії, щоб пояснити людську відмінність та виправдати рабство.

У XIX столітті Дарвін опублікував книгу «Походження видів» (1859), в якій описується процес еволюції. Дарвін вірив в природний порядок розвитку видів, де слабкі відмирають, а сильні виживають. Хоча еволюційна теорія не расистська, філософи і соціологи, використовували теорію Дарвіна псевдонауковими способами, щоб виправдати геноцид і расизм. Це мислення було пізніше названо «соціальним дарвінізмом» і мало жорстокі наслідки. У 1838 р Дж. Прічард, відомий антрополог, виступив з лекцією на тему «Вимирання людських рас». Він сказав, що очевидно, що «дикі раси» не можуть бути врятовані і це закон природи.

У 1864 році У. Уїнвуд Рід, шановний член лондонських географічних і антропологічних товариств, опублікував свою книгу «Дика Африка». Він закінчив книгу пророкуванням майбутнього. Він зробив

такий висновок, що Англія і Франція будуть правити Африкою. Африканці бути рити канави і поливати пустелі. Це буде важка робота, і африканці, ймовірно, вимруть. «Ми повинні навчитися дивитися на результат з самовладанням. Це ілюструє благотворний закон природи, що сильні повинні пожирати слабких».

У 1866 році Фредерік Фаррар виступив з лекцією на тему «Здатність рас», в якій він розділив раси на 3 групи:

- Дикуни – всі африканці, корінні народи, люди з відмінним кольором шкіри за винятком китайців;
- Напівцивілізовані – наприклад, китайці – які колись були цивілізовані, але тепер їх суспільство знаходиться в стадії розвитку;
- Цивілізовані – європейці, арійці та семіти.

Роберт Нокс був відомим англійським анатомом. Нокс прийшов до висновку, що кольорові люди інтелектуально гірші та слабкіші, не через розмір мозку, а скоріше через структуру мозку і відсутність нервових закінчень. Пізніше з'ясувалося, що він зробив такий фатальний висновок на основі розтину лише однієї людини з іншим кольором шкіри. Дослідження Нокса і інших дослідників були сприйняті дуже серйозно, і дали поштовх до появи та розвитку нового напрямку ХХ століття – Євгеніки.

Євгеніка – це спроба створення кращих людей, заохочуючи розмноження людей з «хорошими» генами, і перешкоджання людям з «поганими» генами розмножуватися. Прихильники євгеніки ефективно лобювали соціальне законодавство, щоб розділити расові та етнічні групи, обмежити імміграцію з Азії, Африки та південної і східної Європи, а також займатися стерилізацією людей, які вважаються «генетично непридатними».

Елементи американського євгенічного руху були взяті, як зразок нацистами, чия радикальна адаптація євгеніки завершилася Голокостом. Євгеніка стала дуже популярна в Сполучених Штатах, її зробили частиною основного суспільства. До 1928 року, 376 окремих курсів коледжу, в яких навчалось 20 000 студентів, були зосереджені на євгеніці. А аналіз шкільних підручників з 1914 по 1948 рік показує, що більшість дослідників представляло євгеніку законною.

Наталія Мелінчук,
*Державна прикордонна служба України,
м. Миколаїв, Україна*

ІСТОРІЯ АМЕРИКАНІСТИКИ ТА АНГЛІСТИКИ В НІМЕЦЬКИХ УНІВЕРСИТЕТАХ (XVIII–XXI століття)

Вивчення англійської мови активно розпочинається у сер. XVIII ст. Так, 1808 р. в університеті ім. Альберта-Людвіга м. Фрайбург засновано англійський семінар, 1876 р. в університеті м. Лейпциг засновано Інститут англістики (Institut für Anglistik). З 1800 р. в університеті ім. Моріца Арндта м. Грайфсвальд на роботу приймалися професори з англістики, але різних спеціалізацій. У цьому ж університеті до 1853 р. функціонувало відділення новітніх мов (Abteilung für Neuere Sprache), 1882 р. засновано семінар новітньої філології (Seminar für Neuere Philologien), а 1911 р. виникає англійський семінар (Englisches Seminar). Завдяки англійському королю Георгу II та курфюрсту Ганноверському в університеті ім. Георга-Августа м. Гьоттінген з'являються англійські студії. Викладання навчальних дисциплін було латиною, німецькою та англійською мовами. Свого початку вони сягають часів заснування університету (1737 р.), а 1888 р. виникає семінар з англійської філології (Seminar für Englische Philologie). У Вестфальському університеті ім. Вільгельма м. Мюнстер у 01.04.1886 створено романо-англійський семінар (Das Romanisch-englische Seminar), який «згідно з наказом пана міністра від 03 червня 1905 р., два відділення, які до сьогодні становили романо-англійський семінар, розділити та реорганізувати в два самостійні семінари – романської і англійської філології» («Durch Erlass des Herrn Ministers vom 3. Juni 1905 sind die beiden Abteilungen als bis dahin bestanden romanisch-englischen Seminars getrennt und in zwei selbstständige Seminare – für romanische bezw. englische Philologie – umgewandelt worden»).

Спеціальність «Американістика/Англістика (мовознавство та літературознавство)» представлено в таких німецьких університетах (станом на 1 липня 2019 р.):

1. Університет ім. Юліуса та Максиміліана м. Вюрцбург (Julius-Maximilians-Universität Würzburg, 10.12.1402; 11.06.1582):

У 1949 р. в університеті ім. Людвіга-Максиміліана м. Мюнхен виникає Американський інститут (Das Amerika-Institut), діяльність якого спрямована на вивчення мови, літератури та культури Північної Америки та США. На сьогодні, в університеті представлено «Інститут

новітньої філології» («Neuphilologisches Institut») з відділенням «Англiстики/Американiстики» («Anglistik/Amerikanistik»).

2. Університет м. Лейпциг (Universität Leipzig, 09.09.1409):

У навчальному закладі на філологічному факультеті («Philologische Fakultät») діє «Інститут американістики» («Institut für Amerikanistik»).

3. Університет ім. Ернста Морица Арндта м. Грайфсвальд (Ernst-Moritz-Arndt-Universität Greifswald, 17.10.1456):

На філософському факультеті («Philosophische Fakultät») є «Інститут англiстики/американістики» («Institut für Anglistik/Amerikanistik»).

4. Університет ім. Людвіга-Максиміліана м. Мюнхен: м. Інгольштадт (1472–1800 рр.), м. Ландсхут (1800–1826 рр.), м. Мюнхен (з 1826 р.) (Ludwig-Maximilians-Universität München):

На факультеті 01 «Мовознавство та літературознавство» («Fakultät 01: Sprach- und Literaturwissenschaft») є відділення III («Department III»), в якому представлено «Американістику» («Amerikanistik»).

5. Університет ім. Філіпа м. Марбург (Philipps-Universität Marburg, 01.07.1527):

За напрямом підготовки 10 «Іноземні філології» («Fachbereich 10: Fremdsprachliche Philologien») діє «Інститут англiстики та американістики» («Das Institut für Anglistik und Amerikanistik»).

6. Університет ім. Фрідріха Шиллера м. Єна (Friedrich-Schiller-Universität Jena, 1558 р.):

На філологічному факультеті є «Інститут англiстики/американістики» («Institut für Anglistik/Amerikanistik»).

7. Університет м. Оснабрюк (Universität Osnabrück, 1629/1632 р.; 1974 р.):

За напрямом підготовки 07 «Мовознавство та літературознавство» («Fachbereich 07: Sprach- und Literaturwissenschaft») функціонує «Інститут англiстики та американістики» («Institut für Anglistik und Amerikanistik»).

8. Університет ім. Отто та Фрідріха м. Бамберг (Otto-Friedrich-Universität Bamberg, 14.11.1647; 1773–1803 рр.; 1979 р.):

На факультеті «Природничих наук та культурознавства» («Fakultät Geistes- und Kulturwissenschaft») діє «Інститут англiстики та американістики» («Institut für Anglistik und Amerikanistik»).

9. Університет ім. Фрідріха-Олександра м. Ерланген та м. Нюрнберг – 1742 р. м. Байройт та 1743 р. м. Ерланген (Friedrich-Alexander-Universität Erlangen-Nürnberg):

На філософському факультеті та напрямом підготовки «Теологія» («Die Philosophische Fakultät und Fachbereich Theologie») працюють потужні два відділення, а саме: відділення «Англiстики/американістики та романістики» («Department Anglistik/Amerikanistik und Romanistik») з

«Інститутом англістики та американістики» («Institut für Anglistik und Amerikanistik»). До складу якого входять такі кафедри: 1. Кафедра «Американістики, з вивченням північноамериканської літератури та культурознавства» («Lehrstuhl für Amerikanistik, insbesondere nordamerikanische Literatur und Kulturwissenschaft») на чолі з проф. д-ром Паулем (Prof. Dr. Paul). 2. Кафедра «Американістики, з вивченням літературознавства» («Lehrstuhl für Amerikanistik, insbesondere Literaturwissenschaft»), яку очолює проф. д-р Клей (Prof. Dr. Kley). 3. Кафедра «Північноамериканського літературного процесу та північноамериканської культурології» («Lehrstuhl für Nordamerikanische Literaturwissenschaft und Kulturwissenschaft»). Посада ординатора кафедри на даний момент вакантна, тобто (N.N.). До цього факультету входить також відділення «Викладання та навчання фахових дисциплін» («Department Fachdidaktiken»), в якому є кафедра «Викладання та навчання фахових дисциплін з англістики» («Lehrstuhl für Fremdsprachendidaktiken mit dem Schwerpunkt Didaktik des Englischen») на чолі з проф. д-ром Піске (Prof. Dr. Piske).

10. Університет ім. Вільгельма Гумбольдта м. Берлін (Humboldt-Universität zu Berlin, 16.08.1809, початок занять 10.10.1810):

На філософському факультеті II («Philosophische Fakultät II») є «Інститут англістики та американістики» («Institut für Anglistik und Amerikanistik»).

11. Рейнський університет ім. Фрідріха Вільгельма м. Бонн (Rheinische-Friedrich-Wilhelms Universität Bonn, 18.10.1818):

На філософському факультеті («Philosophische Fakultät») представлено інститут VI «Інститут англістики, американістики та кельтології» («Institut VI für Anglistik, Amerikanistik und Keltologie»).

12. Технічний університет м. Дрезден (Technische Universität Dresden, 1828 р.; 1961 р.):

На факультеті «Мовознавства, літературознавства та культурознавства» («Fakultät für Sprachwissenschaft, Literaturwissenschaft und Kulturwissenschaft») діє «Інститут англістики та американістики» («Institut für Anglistik und Amerikanistik»).

13. Технічний університет м. Хемніц (Technische Universität Chemnitz, 1836 р.; 1986 р.):

У навчальному закладі діє «Інститут англістики/американістики» («Institut für Anglistik/Amerikanistik»).

Так, у даний період у Технічному університеті м. Дармштадт – (Technische Universität Darmstadt, 10.10.1877) англістику та американістику як нову спеціальність у навчальні програми не введено. Це обумовлено специфікою навчального закладу.

14. Університет ім. Йоганна Вольфганга Гете м. Франкфурт (Johann Wolfgang Goethe-Universität Frankfurt am Main, 1914 pp.):

В «Інституті 10: Новітні філології» («Institut 10: Neuere Philologien») функціонує «Інститут англійознавства та американознавства» («Institut für Englandstudien und Amerikastudien»).

УДК 378.147.091.33:811.112.2

Наталія Мелінчук,
*Державна прикордонна служба України,
м. Миколаїв, Україна*

ІСТОРИЯ БАЛТІЙСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ В НІМЕЦЬКИХ УНІВЕРСИТЕТАХ (XX–XXI століття)

Як зазначає науковець А. Пауль: «Среди многочисленных племён балтийских славян можно выделить несколько групп, выказывающих между собой наибольшее сходство и в то же время некоторые различия с другими группами:

– ободритские племена – племена варов или вагиров, ободритов в узком смысле или регеров, полабов и смельдингов. Иногда к ободритским племенам пречисляют также заэльбских древан и линонов;

– рюгенские славяне – жители острова Руя и соседнего сним берега континента;

– поморяне – обобщающее название для нескольких более мелких племён, населявших северную Польшу к востоку от Одры (волиняне, пыричане, возможно, также словинцы и кашубы);

– велеты или вильды, делящиеся в свою очередь на: племенной союз лютичей или северно-велетские племена – редарии, толенцы, чрепняне и хижане;

– южно-велетские племена – линоны, брежане, гаволяне или стодоряне, речане, замчичи, дошане, плоне или пшоняне, укряне».

З-поміж дослідників балтійської філології варто зазначити: Кулаков В. И. «История Пруссии до 1283 г.», Пауль Андрей «Балтийские славяне».

Серед праць німецьких дослідників, які присвячені історії балтійської філології в університетах Німеччини варто зазначити: Jochen D. Range «Aspekte Baltischer Forschung» (Йохен Д. Ранге. «Аспекти балтійського дослідження»), Jochen D. Range «Baltisch-Deutsche Sprachen- und Kulturenkontakte in Nord-Ostpreussen, Methoden ihrer Erforschung» (Йо-

хен Д. Ранге. «Балтійсько-німецькі мовні та культурні контакти північно-східної Пруссії, методи їх дослідження»).

Окремої уваги заслуговують праці: Саксон Анналіст «Хроника. 741–1139», Адам Бременський, Гельмольд из Босау, Арнольд Любекський «Славянские хроники» та першоджерело «Литовская» Библия.

Балтійська філологія представлена в двох німецьких університетах, а саме:

1. Університет ім. Ернста Моріца Арндта м. Грайфсвальд – 17.10.1456 р. (Ernst-Moritz-Arndt-Universität Greifswald):

На філософському факультеті представлено інститут балтистики (das Institut für Baltistik), який засновано 18 травня 1993 р. Ординатором кафедри балтійської філології (Lehrstuhl für Baltische Philologie) призначено проф. д-р Райнера Екерта (Prof. Dr. Rainer Eckert). 24–25 вересня 1993 р. відбувся балтійський колоквиум за темою «Балтійські мови та літератури та їх роль у німецько-литовській площині» («Die baltischen Sprachen und Literaturen und ihre Rolle bei der deutsch-litauischen Begegnung»). 29.11.1995–07.12.1995 рр. т. зв. «балтійські дні» («Baltische Tage») в Інституті балтистики. 17 квітня 1998 р. проф. д-р Йохеном Д. Ранге (Prof. Dr. Jochen D. Range) була прочитана лекція з балтійського лінгвокраїнознавства за темою: «Культура – влада – ідентичність» («Kultur – Macht – Identität»). 3 серпня 1998 р. друком виходить науковий збірник «Балтійська філологія» («Philologia Baltika») під редакцією проф. д-ра Шлобінскі (Prof. Dr. Schlobinski) з університету м. Ганновер та проф. д-р Йохена Д. Ранге. 20–22 червня 2002 р. пройшов міжнародний науковий симпозиум за темою «400 років Литовській Біблії Бретке – філологічний та теологічний аспекти дослідження» («400 Jahre Litauische Bibel – philologische und theologische Aspekte der Bretkeforschung»). Також у ці дні в Таємному державному Королівському пруському архіві м. Берлін Історичною комісією (Historische Kommission) розглянуто документи щодо «Литовської Біблії». Завдяки цієї події відбувся круглий стіл під назвою «Кірха та світ періоду раннього Нового часу в Пруссії» («Kirche und Welt in der frühen Neuzeit im Preußenland»). 3 8 липня 2009 р. проф. д-р філ. Штефаном Кесслером (Prof. Dr. phil. Stephan Kessler) досліджується наукова кафедральна тема «Кордони з семіотичної точки зору» («Grenzen und Räume aus semiotischer Sicht»). 01.11.2009–04.11.2009 рр. відбулась Міжнародна конференція з нормативів мовної політики у перекладі з німецької мови на балтійські мови на чолі з пані Маргрет Мейер-Лозе (Margret Meyer-Lohse), яка є членом Європейської комісії з мовних питань. Також участь у конференції взяла Магда Дьорінг (Magda Doering).

Серед професорсько-викладацького складу варто зазначити тих науковців, які працювали в інституті балтистики у певний період розвитку університету і працюють на сучасному етапі, а саме: проф. д-р Райнер Екерт був директором інституту балтистики протягом 1993–1996 рр. Його наступником та очільником стає проф. д-р Йохен Д. Ранге, який працював з 01.04.1997–2006 рр. Предметом дослідження пана проф. д-р Йохен Д. Ранге є давньолитовська мова та література, а також власне оригінал «Литовської Біблії» та її переклади давньонімецькою та середньовісньонімецькою мовами (мейсенський діалект). З 2006 р. інститутом балтистики керує проф. д-р Штефан Кесслер (Prof. Dr. Stephan Kessler). Також варто зазначити д-р. філ. Анастасію Костюченко (Dr. phil. Anastasija Kostiučenko), котра займається дослідженням балтійських студій у даному університеті, і, яка працює на кафедрі балтистики (Der Lehrstuhl für Baltistik). Також на кафедрі балтистики працюють лектор з литовських студій Аїя Мецале (Aija Mežale) та лектор з латвійських студій Аліна Баравікайте (Alina Baravykaitė).

2. Вестфальський університет ім. Вільгельма м. Мюнстер – 16.04.1780 р. (Westfälische Wilhelms-Universität (Münster)).

У 1930 р. засновано «Слов'яно-балтійський семінар» («Slavisch-Baltisches Seminar»), який функціонує і нині, і, котрий є складовою частиною спеціальності 09 «Філологія» («Fachbereich 09: Philologie»). Протягом 1930–1935 рр. у даному семінарі працював приват-доцентом, а згодом ординатором з балтійських студій Карл Хайнц Майєр (Karl Heinz Meyer). Після проф. К. Х. Майєра, з 1935–1947 рр. семінар очолює Освальд Бургхардт (Oswald Burghardt, 1891–1947), який займався вивченням балтійського літературознавства різних історичних періодів, починаючи з доби давньобалтійської літератури. 1947–1948 рр. семінаром керує учень відомого вченого Фасмера д-р Хайнц Віссеманн (Dr. Heinz Wissemann), науковим предметом дослідження якого є давньотеологічна балтійська філологія. 1948–1958 рр. ординатором семінару стає Дітріх Герхард (Dietrich Gerhardt). З 1959–1968 рр. «Слов'яно-балтійським семінаром» керує Ернст Дікенманн (Ernst Dickenmann), котрий займався дослідженнями у галузі балтійського літературознавства та балтійського мовознавства періоду XVIII ст. 1970–1977 рр. новим ординатором призначено Хуберта Рьозеля (Hubert Rösel), науковою сферою дослідження якого є діахронічний аспект балтійського мовознавства доби Середньовіччя. 1978–1980 рр. Герхард Рессель (Gerhard Ressel) займає посаду керівника наукового семінару та займається дослідженням синхронного та порівняльного аспектів балтійського і слов'янського мовознавства. 1980 р. за ініціативою Хуберта Рьозеля, Фрідріха Шольца (Friedrich Scholz) та Герхарда Ресселя з'являється

друком наукове видання «Слов'яно-балтійських студій» («*Studia slavica et baltica*»). 1990 р. вченими семінару публікується наукове видання «Наукові праці слов'яно-балтійського семінару Вестфальського університету ім. Вільгельма м. Мюнстер: мова – література – історія культури» («*Veröffentlichungen des Slavisch-Baltischen Seminars der Westfälischen Wilhelms-Universität: Sprache – Literatur – Kulturgeschichte*»). 1983–1993 рр. ординатор Герхард Біркфеллнер (Gerhard Birkfellner) досліджує мовно-культурний аспект балтійських студій періоду Середньовіччя та Раннього Нового часу. У зимовому семестрі 1995 р. Альфред Шольц (Alfred Scholz) викладає західнобалтійські та східнобалтійські студії періоду Раннього Нового часу та доби модернізму сучасної балтійської літератури. Також пані А. Шольце цікавить порівняльне літературознавство (компаративістика), в аспекті полоністично-литовських досліджень. Зимового семестру 1997–1998 рр. Цоран Кравар (Zoran Kravar) викладає барокову балтійську літературу та барокову хорватську літературу (порівняльний аспект). У літньому семестрі 1998 р. в університеті викладає пані д-р Сніжана Кордіч (Dr. Snjezana Kordic), яка досліджує та викладає південнобалтійське літературознавство та мовознавство. Особливо д-ра Сніжану Кордіч цікавить синтаксис балтійських мов (естонська, латиська та литовська мови), їх функціонально-семантичні категорії, а також новітня соціолінгвістика та історія новітньої слов'яно-балтійської лінгвістики. Нині очільником (2017 р.) «Слов'яно-балтійського семінару» є проф. д-р Альфред Шпрюде (Prof. Dr. Alfred Sproede). Професорсько-викладацький склад наукового семінару представлено, а саме: Ганс Крістоф Шнайдер (Hans-Christoph Schneider), д-р Каріна фон Хьонсбрех (Dr. Karina von Hoensbroech) та д-р Бернхард Зюманцік (Dr. Bernhard Symanzik). Варто зазначити, що новими науковими темати, які розроблюються у «Слов'яно-балтійському семінарі» є: східноєвропейська компаративістика (відмінні риси слов'янських та балтійських (литовських) літератур) та студії з литовської поезії у європейському контексті (компаративістика II).

Також у цьому навчальному закладі функціонує інститут міждисциплінарних балтійських студій (Das Institut für Interdisziplinäre Baltische Studien), очільником якого є проф. д-р Едуард Мюле (Prof. Dr. Eduard Mühle). 1993 р. за допомогою колишнього ректора університету Марії Васни (Maria Wasna) засновано інститут міждисциплінарних балтійських студій. Свого часу тут плідно працювали наукові співробітники Якоб Мішке (Jakob Mischke) та д-р хабіл. Карін Хоїнські (Dr. habil. Karin Choinski). Протягом 1993–1999 рр. інститут очолював проф. д-р Ф. Шольц (Prof. Dr. F. Scholz), а з січня 2000 р. новим директором стає проф. д-р В. Шлютер (Prof. Dr. W. Schlüter).

Наталія Шевченко,
*канд. іст. наук, доцент, доцент кафедри історії,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ІНТЕГРОВАНИЙ ПРОЄКТ ІСТОРІЇ ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ В СУЧАСНІЙ ІСТОРІОГРАФІЇ: РЕЗУЛЬТАТИ ТА ПРОБЛЕМИ ПОРОЗУМІННЯ

Із входженням частини колишніх соціалістичних країн Центральної Європи до ЄС, що призвело до зміни європейського геополітичного простору, активізувалися дискусії щодо сутності європейської цивілізації, часу і особливостей формування, центрів та периферії. Тоді і була розроблена регіональна концепція країн Центрально – Східної Європи як регіональної європейської спільноти. В умовах геополітичного реваншу РФ з проєктом відродження СРСР та Варшавського договору для країн ЦСЄ, як і України, вкрай важливою є розробка власних історичних наративів, так і регіональної історії, яка слугує захисту їх національної ідентичності та державної традиції. З цим завданням упродовж 90-х-2005 років історики країн ЦСЄ в цілому справилися.

1. У 90-х роках білоруські та литовські історики порушили традиційну схему радянської історіографії, що акцентувала увагу виключно на одній лінії розвитку: Київська Русь – Московська держава – Російська імперія – СРСР, трактуючи ВКЛ як Литовсько-Руську державу, що виступила упродовж другої половини XIII – першій половині XVI інтегратором державної і духовної спадщини Київської Русі та політичним центром визволення всієї Русі від ординської залежності та відновлення незалежної Руської держави. Звернувшись до історії Великого князівства Литовського у пошуках витоків національної державності, білоруські історики не тільки представили декілька концепцій передумов та початкового етапу згаданої держави, а спільно з литовськими колегами узгодили власний національний варіант історії Білорусії у складі цієї середньовічної держави, визнавши останню Білорусько – Литовською з урахуванням значного вкладу до її політичного і культурного розвитку українського народу. Нині ця концепція здобула загальне визнання в сучасній історіографії, коли Велике князівство Литовське трактується балто-слов'янською державою, головною спадкоємницею Київської Русі, а пройдений нею XIV–XVI ст. шлях політичної еволюції – альтернативою Московській державі. Визнаючи українців наряду з білорусами і литовцями історичними спадкоємцями Великого князівства Литовського, констатують, що русини

на засадах політичного і духовного співробітництва з литвинами були долучені до процесу розбудови класичних європейських інститутів влади (станово-представницької монархії, парламентської республіки з шляхетською демократією). Більше того, до кінця XV ст. зберігали політичну автономію у складі цієї держави отримали можливості для розвитку політичних традицій давньоруського періоду, самобутньої культури і власної мови, оскільки державною мовою була руська (староукраїнська та старобілоруська), православної церкви.

2. У 2000 році постав міжнародний проєкт створення інтегрованої історії народів Центрально-Східної Європи, започаткований Інститутом Центрально Східної Європи у Любліні. До цього регіону учасники міжнародного проєкту регіональної історії Європи залучають Західну і Правобережну Україну включно з Києвом. На їхню думку, тривала належність України до Польського Корони, ВКЛ та Речі Посполитої дає підстави визнання її як важливого регіону ЦСЄ. Упродовж 2000–2006 років цей міжнародний проєкт успішно був реалізований у вигляді національних версій цієї історії (польської, білоруської, литовської та української). Це стало історіографічним переосмисленням історії Речі Посполитої як праобразу спільного європейського дому багатьох народів. Згідно її авторів (А. С. Камінського «Історія Речі Посполитої багатьох народів (1505–1795)», а також Є. Клочовського «Історія Центрально-Східної Європи») Річ Посполита, здійснюючи свою колонізацію Східної Європи, щодо Заходу і Сходу була політично і духовно самодостатня і мала потенціал для творення особливої проміжної цивілізації.

Водночас українські та білоруські учасники цього проєкту (Н. Яковенко та Г. Саганович) в цілому підтримали нові підходи історичної реабілітації Речі Посполитої в геополітиці Східної Європи, вважаючи не конструктивними як польські спроби «привласнення» спадщини Речі Посполитої, так і білоруські, литовські, українські зусилля «викинути» її з минулого свої народів у ході творення власних модерних національних ідентичностей.

3. У сучасній історіографії простежуються і тенденція критичного оцінювання новітнього прочитання політичної історії Речі Посполитої з огляду не тільки історіографічної реабілітації останньої, а й ідеалізації її громадянської культури як взірця європейської демократії. Тому у справі оцінки новітньої концепції Центрально – Східної Європи, як і історіографічної спадщини Речі Посполитої, на часі проведення відкритої широкої наукової дискусії. Суперечки навколо польсько-литовської історичної спадщини активізувалася після виходу литовської версії історії Великого князівства Литовського авторства Е. Гудавічуса «Історія Литвы» (2005), в якій поставлено під сумнів

образ Речі Посполитої як історії багатьох народів та праобразу спільного європейського дому періоду раннього модерну та акцентовано, що у більшій мірі такі характеристики відповідають саме ВКЛ. Гострі наукові дискусії нині відбуваються не тільки між польськими та литовськими істориками навколо історії Речі Посполитої Двох народів як праобразу спільного європейського дому, а й між білоруськими та литовськими стосовно характеру державності ВКЛ. Визнаючи останнє як спільну історичну спадщину, вони продовжують суперечки у контексті того, чи була це головним чином білоруська держава, оскільки старожитна Литва Міндовга знаходилася у більшій своїй частині на теренах сучасної Білорусі (верхньому і середньому Поніманні, (М. Єрмолович «Па слядах аднаго міфа», О. Кравцевич «Стварэнне Вялікага Княства Літоўскага») чи все таки Литовською державою, яка зуміла консолідувати і білоруські землі. З огляду на те, що автори вважають литвинів базовою моделлю етногенези білорусів, а витворену державу Литву Міндовга середини XIII ст. переважно білоруською державою, викликає заперечення з боку литовських істориків. Вони мають своє бачення витоків Великого князівства Литовського, трактуючи історичну Литву Міндовга суто литовською територією, а литвинів – предків сучасних литовців. Нещодавно опублікована «Історія Литви кожному» до 100-річчя відновлення незалежності Литви (2018) за підтримки Посольства Литовської республіки, підготовлена саме у такому форматі. В сучасній литовській історіографії домінує думка, що Гедимін(1316–1341) – засновник литовської династії, фундатор класичної середньовічної ранньофеодальної держави у формі військової монархії з огляду на потребу мобілізації у XIII–XV ст. всіх сил проти агресії Тевтонського Ордену. Саме небезпека з боку останнього існуванню етнічній Литві – головна причина її експансії на схід – землі колишньої Київської Русі. На думку згаданих авторів, Литва стала центром політичним центром навколо якого об'єднувалися не лише Чорна Русь (західна Білорусь), а й східні регіони Полоцького князівства. А за часів князя Ольгерда (1345–1377) й інші землі Південно-Західної Русі (Волинь, Київщина, Чернігово-Сіверщина, Поділля, а й частина російських теренів (Псков, Смоленськ). За їх оцінками в часи Гедиміна та Ольгерда (XIV ст.) Литовське і Руське князівство вийшло за межі етнічної Литви, а за їх наступника Вітовта (1392–1430) та Казимира Ягайловича (1446–1492) простягалось від Балтійського моря до Чорного, Автори «Історії Литви кожному» цілком слушно зауважують, що лідерство литовських князів у цій новоствореній Литовсько-Руській державі належало у військовій і політичній сфері. Характеризуючи здобутки від цієї експансії великих князів литовських на західні

та південно-західні землі Русі, вони визнають, що тут вони «знайшли те, чого не мали – культуру з церковною системою й писемність.» Тому у ранній історії ВКЛ (до Кревської унії 1385 року з Польським королівством та подальшим хрещенням литовців у 1387 році за західним обрядом) саме руська державна традиція та культура домінувала. З такими оцінками цілком згодні і українські, як і білоруські історики, що вбачають успіх геополітичного проекту Литви в Східній Європі у XIV–XV ст. у тому, що ВКЛ не утвердило зверхності якогось одного етносу, а вдалося до взаємовигідного політичного симбіозу соціокультурного розвитку литовського і руського народів (білорусів та українців), а також злиття старої династії Русі (Рюриковичів) і нової литовської Гедиміновичів під гаслом «Ми старини не рушимо і новини не вводимо». На думку А. Бумблаускауса, ВКЛ в часи князювання Ольгерда та Вітовта нагадувало таку собі наддержаву, яка спромоглася завладати теренами колишньої Київської Русі і стати значною силою Центральної і Східної Європи – такою собі «гінговою імперією» – спадкоємцем Київської Русі і праобразом спільного європейського дому.

4. Водночас до сторіччя з відновлення незалежності Польщі в останній з ініціативи Міністерства закордонних справ був опублікований «Путівник з історії Польщі» (2018), де основним лейтмотивом є кваліфікація образу Польщі як мосту між Сходом і Заходом, втілення універсальних християнських цінностей, прикладом багатомістової традиції релігійної толерантності, котра має глибоке коріння в латинській цивілізації, з її грецькою філософією та римським правом. Підкреслюється особливе цінунання поляками свободи, задля гарантування якої вони створили парламентську систему, сформували особливий устрій – шляхетську демократію, запровадили конституцію – першу в Європі і другу у світі після американської. Стосовно відносин з сусідніми державами, зокрема з Литвою, автори даного путівника однозначно позитивно оцінюють польсько-литовські унії XIV–XVI ст. як добровільний і взаємовигідний союз двох держав, що дозволив їм стати геополітичним лідером у ЦСЄ, продемонструвавши виняткову для Європи атмосферу релігійної толерантності. Поділяємо оцінку С. Плохія у роботі «Походження слов'янських націй. Домодерні ідентичності в Україні, Росії та Білорусі» (2015), який вважає доволі конструктивний підхід у справі інвентаризації російської та радянської історіографічної спадщини вивчення історії ВКЛ, історії Речі Посполитої, однак наголошує на важливості того, щоб сучасне переосмислення і повернення справжнього образу цієї Литовсько-Руської держави не створило нового міфу. Тому і не схвалює спроби білоруських патріотичних істориків монополізувати своє право на її державницьку та культурну спадщину.

Секція III.

ПОВСЯКДЕННЕ ЖИТТЯ УКРАЇНСЬКОГО ТА ПОЛЬСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ У ХХ–ХХІ ст.

УДК 94-056.87:61](477)(043.2)

Ольга Гайдай,
*канд. іст. наук, доцент, доцент кафедри історії,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

БЛАГОДІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЦУКРОЗАВОДЧИКІВ ХАРИТОНЕНКІВ У МЕДИЧНІЙ ГАЛУЗІ

Інфекційні хвороби завжди супроводжували людство. Сучасна ситуація з пандемією коронавірусу змушує істориків повертатися до вивчення боротьби з різними хворобами у попередні віки. Однією з найбільш вразливих категорій населення були діти. До XIX століття в Російській імперії були відсутні спеціалізовані дитячі лікарні. Сьогодні нам важко уявити таке. Дітям виділяли ліжка у звичайних лікарнях. Перша дитяча лікарня в Російській імперії з'явилася у 1834 році у Санкт-Петербурзі і мала назву «Імператорська Миколаївська дитяча лікарня». Вона була розрахована на 60 лікарняних ліжок, згодом для інфекційного відділення було додано ще 40 ліжок. У 1847 році відкрилася дитяча лікарня у Москві. Вона мала назву «Дитяча лікарня Імператорського Московського виховного будинку» та була розрахована на 100 ліжок. Перша в Україні міська дитяча лікарня була відкрита у Харкові у 1878 році за ініціативою відомого лікаря, поляка за походженням, філантропа і благодійника Владислава Андрійовича Франковського. Дитячу клініку у Києві побудували у 1891 році. Спонсором виступила дружина міського губернатора О. П. Демидова. Очолив клініку основоположник дитячої хірургії в Україні, професор кафедри дитячих хвороб Київського університету В. Є. Чернов. Місто Суми стало одним з перших провінційних міст не тільки України, але й всієї Російської імперії, де була побудована дитяча лікарня за останнім словом тогочасної науки та техніки. Це стало можливим завдяки благодійницькій діяльності родини цукрозаводчиків Харитоненків. Згідно з заповітом І. Г. Харитоненка його син П. І. Харитоненко повинен був побудувати дитячу лікарню та забезпечити її функціонування. У родини вже був досвід облаштування та утримання Сумського дитячого притулку, який було відкрито 1 серпня 1888 р. Керувала притулком

Н. М. Харитоненко (Лещінська), дружина І. Г. Харитоненка. До останніх днів свого життя вона щорічно робила вагомі пожертви. Крім того, особиста трагедія що відбулася у родині Харитоненків спонукала до будівництва дитячої лікарні. Від дифтериту у 1889 році померла у м. Сумах донька Павла Івановича – Зіна. Їй було лише 8 років. У 1896 році Павлу Івановичу вдалося реалізувати бажання свого батька та побудувати на вулиці Троїцькій медичний комплекс. Він складався з трьох корпусів і одного службового приміщення. Також при ньому було побудовано храм Святої Зінаїди. Майже всі витрати лікарні, оплачувалися безпосередньо торговим домом «І. Г. Харитоненко з сином», а також конторою Павловського цукрорафінадного заводу. Щомісяця П. І. Харитоненко отримував і перевіряв звіти щодо утримання особового складу лікарні, придбання ліків, звіти щодо матеріальних витрат, руху стаціонарних хворих. Ці дані потім підсумовувалися в річні звіти. З 3611 рублів 53 коп. приходу до дитячої лікарні за один місяць, 3100рублів виділяв торговий дім «І. Г. Харитоненко з сином». За 1906 рік сума виділених коштів склала 25 213 рублів 66 коп. Станом на 1 січня 1906 року штат дитячої лікарні Св. Зінаїди складався з трьох категорій: службовці, службовці в аптеці і прислуга. До першої категорії А відносилися 2 лікаря, 5 сестер милосердя і 1 канторщица. У категорію Б входили 1 провізор, 2 помічниці аптекарських, 2 няні. У третю категорію входила прислуга. Завідуючим лікарнею у 1906 році був Андрій Іванович Осташевський з платнею 466 р. 66 коп за два місяці, ординатор П. С. Сахаров отримував 185 р. за два місяці. На лікування приймалися діти з хворобами, що піддавалися лікуванню. Безнадійні хворі, а також діти, які страждали психічними розладами, хворі на кір або віспу не брали через відсутність на той момент відповідних фахівців і приміщень для таких пацієнтів. Однак амбулаторний прийом вівся по всіх категоріях хворих, зокрема і в нічний час.

Лікування дітей, які не досягли 12 річного віку, було повністю безкоштовним. В амбулаторії пацієнти безкоштовно отримували лікарську консультацію і ліки, які виписувалися в міських аптеках за рахунок П. Харитоненко. Немовлята приймалися разом з матерями або годувальницями, які також утримувалися за рахунок торгового дому «І. Г. Харитоненко з сином». У разі смерті хворого рідні негайно сповіщалися повістками від імені завідувача лікарні. На поховання видавалася допомога. Лікарня мала власну печатку з написом «Дитяча лікарня Святої Зінаїди». Станом на 1 січня 1906 року у відділеннях дитячої лікарні перебувало 17 осіб. Протягом 1906 року надійшло до лікарні 350 хворих, одужало 288, померло 49 осіб. На 1 січня 1907 року на лікуванні перебувало 30 хворих. Смертність від ін-

фекційних хвороб складала 13,33 %. За даними звітів завідуючого дитячою лікарнею найбільше хворих було серед міського населення (188 захворіло, з них 25 померло) 3 так званих околиць міста Суми 167 дітей захворіло, 20 померло, з приїжджих 12 захворіло, 4 померли. Найбільш вразливою категорією були діти від 1 до 5 років (146 захворіло, 31 померло) та від 5 до 10 років (190 захворіло, 16 померло). Цікаві показники захворювання за соціальним станом. Найменше хворіли діти дворян, найбільше – діти міщан та селян. В амбулаторному відділенні кількість хворих за 1906 рік склала 5473 людини, з них 656 заразних. Зверталися в основному з такими захворюваннями: натуральна віспа, вітряна віспа, кір, скарлатина, коклюш, дифтерія, черевний тиф, дизентерія, рожа, заушниця. До 1917 року дитяча лікарня Святої Зинаїди була однією з найкращих за оснащенням в Російській імперії. На початку ХХ ст. лише 25 % усього бюджету російської добродійності складалося із коштів скарбниці, земств, міст і станових установ, а 75 % – це кошти приватних осіб. Сподіваємося, що благодійна діяльність родини Харитоненків у медичній галузі буде яскравим прикладом для наслідування сучасному поколінню підприємців.

УДК 616.98-036.21:338](470+571+5)(043.2)

Дмитро Коротнян,
*аспірант кафедри історії,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

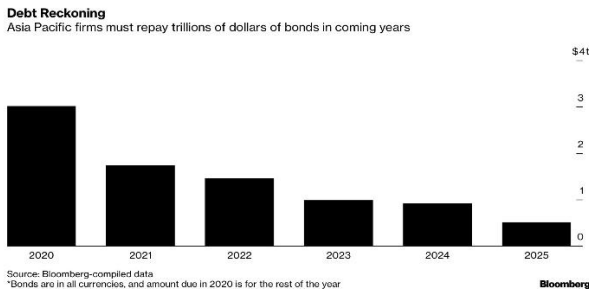
ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ SARS-COV-2 (COVID-19) НА ЕКОНОМІКИ АЗІЙСЬКОГО РЕГІОНУ ТА РОСІЇ

Наразі спалах коронавірусу лихоманить кредитні ринки по всьому світу, Азійський регіон знаходиться під особливим тиском. Регіон роками тримав лідерську позицію у світі з економічного зростання, оскільки борги сприяли бурхливому будівництву аеропортів, мостів та багатоквартирних будинків для мільйонів людей, що переїжджають у міста. Ця модель наштовхується на безпрецедентний стрибок у рівні обслуговування боргів, оскільки в інвесторів через заборгованість у цьому регіоні досить сильно зростає занепокоєння.

Власники облігацій намагаються швидко позбутися своїх позицій, після того як у 2019 році відбувся стрибок у випуску облігацій номінованих у доларах на 140 %. Кредитний серед за «сміттєвими облігаціями» зріс до найвищих показників з 2010 року. Аналітики Goldman

Sachs Group Inc. прогноують, що кількість дефолтів за цими цінними паперами значно зросте.

Перехід від буму до занепаду було стрімким навіть за стандартами сьогоднішніх манакальних світових ринків. Ослаблення азятських валют створює додаткове навантаження на компанії, які позичали в доларах. Глибина втрат залежатиме від рівня банкрутства та зусиль уряду щодо запобігання економічній депресії, але для деяких підприємств – вже обмаль часу. Близько 40 % облігацій на суму у 11,4 трильйона доларів, випущених азятськими компаніями, погашатся до кінця 2021 року, у тому числі близько 23 мільярдів доларів, що надійшли в цьому році. Нижче наведені дані щодо календарного розрахунку компаніями із азятсько-тихоокеанського регіону.

З 20 лютого інвестори вилучили понад 34 мільярди доларів з фондів корпоративних облігацій, повідомляє Інститут міжнародних фінансів.

Поточна ситуація перегукується з азятською фінансовою кризою 1997 року, коли компанії взяли на себе безпрецедентний рівень боргу в доларах, повідомляє рейтингове агенство S&P Global Ratings.

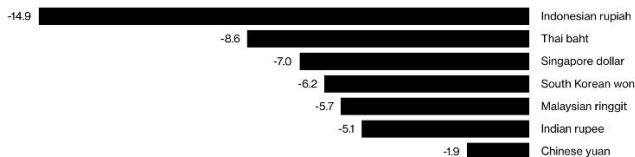
Пандемія змушує компанії закривати кредитні лінії і навіть викликає побоювання затяжної рецесії, яке має певний присмак депресії. Як ранній попереджувальний знак падіння в Азії, економіка Сінгапуру найбільше скоротилася в першому кварталі за останнє десятиліття. Потрясіння на кредитному ринку додають ризиків для регіону, який минулого року перевершив інші райони з темпом економічного зростання у 5,3 %, але зараз особливо вразливий, оскільки заборони на подорожі та обмеження щодо експорту обтяжують місцеві компанії.

Незважаючи на те, що внутрішні ринки облігацій в Азії стали більш міцними, а банківські системи – здоровішими, корпоративний сектор все ще слабкий. Зокрема, в Індонезії та Таїланді внутрішні валюти цього року втратили щонайменше 7 % щодо долара. Фірми є більшими порівняно з азятською фінансовою кризою 1997 року, але слабшими,

оскільки накопичилась велика кількість боргів. Корпоративний борг Індонезії є найбільш нестабільним. Цього року валюта знизилася найсильніша в регіоні – 14 %, а місцевий ринок облігацій є менш надійним, ніж сусідні країни. Протягом останнього місяця S&P або зменшила, або змінила прогнози на негативні для шести індонезійських компаній із загальною заборгованістю в 3,2 мільярда доларів.

Currency Slump

Asian currencies lose against the U.S. dollar this year

Source: Bloomberg-compiled data * Figures are percentage losses against the dollar

Bloomberg

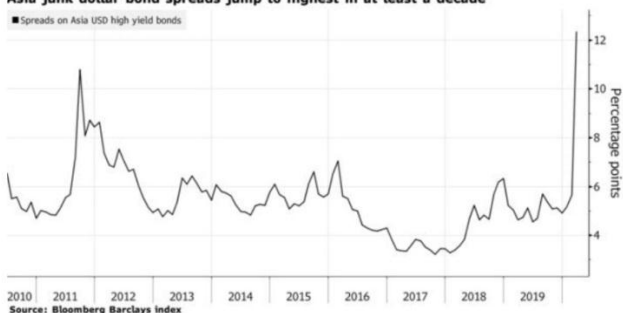
Нафторозвідувальна компанія PT Medco Energi Internasional Tbk є серед них, кредитний профіль якої лише слабшає, чим довше триває війна з цінами на нафту.

У той же час Китай в азійському регіоні «є слоном у кімнаті». На Китай припадає приблизно чверть загального корпоративного боргу в світі, а серед боржників, що визнані найменш стресостійкими, він є ще більшим гравцем: у минулому році у доповіді Natixis SA було висловлено припущення, що близько 40 % найризикованішого боргу в світі належать китайським корпораціям.

Junk Blowout

Asia junk dollar bond spreads jump to highest in at least a decade

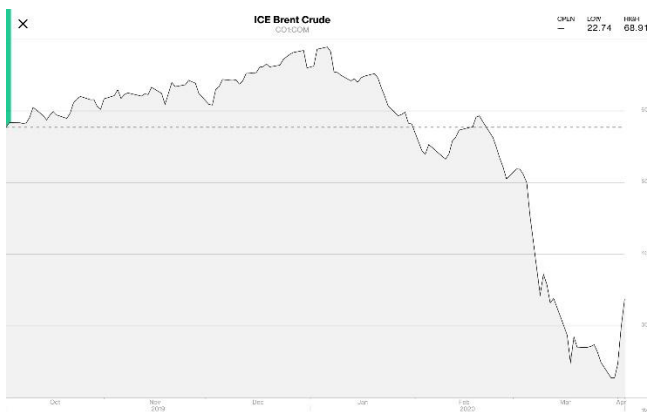
Spreads on Asia USD high yield bonds

Source: Bloomberg Barclays Index

Варто зазначити, що Росія також постраждала від кризи в Південно-східній Азії у 1997 році і зараз страждає від кризи, спровокованою коронавірусом.

За даними Центробанку Росії, на момент кризи резерви ЦБ становили 24 млрд доларів, зобов'язання перед нерезидентами на ринку ДКЗ/ОФП (державні короткострокові зобов'язання/облігації федеральної позики) і фондовим ринком – понад 36 млрд доларів. Загальна сума платежів держави на користь нерезидентів наближалася до 10 млрд доларів на рік. Ситуацію погіршували зниження світових цін на сировину (передусім, на нафту, газ, метали) і світова фінансова криза в Азії, що почалася навесні 1998 року. Через ці події валютні доходи уряду зменшилися, а приватні іноземні кредитори почали побоюватися давати позики країнам з нестабільною економікою. Російська криза була зумовлена цілою низкою чинників. Одним з них була економічна криза, що вибухнула в 1997–1998 роках у Південно-східній Азії, яка розповсюдилася по всьому світу. Одним із наслідків кризи було різке падіння цін на нафту, що стало ключовим чинником для економіки Росії. Якщо в 1997 середня світова ціна на нафту становила 18,4 доларів за барель, вже в травні ціна бареля нафти впала до 8 доларів за барель, в грудні 1998 вона становила 9,6 доларів (середня за 1998 становила 12 доларів, що було на той момент найнижчим за останні 25 років).

Як і у 1997–1998 роках ми спостерігаємо теж ситуацію зі світовими цінами на енергоносії. За короткий проміжок часу вони скоротились більш, ніж удвічі. Можна тільки з цього робити висновок, що Росія на порозі кризи. Давати стовідсоткове твердження не варто, бо світова спільнота не знає скільки днів чи років буде дешева нафта. Але одне можна сказати точно, що для російського режиму треба дуже швидкі темпи для консенсусу та принаймні відновити ціни на нафту до лютевого показника.

Лариса Левченко,
д-р іст. наук, професор б. в. з. кафедри історії,
директор державного архіву Миколаївської області,
Вадим Пустовойтенко,
магістрант,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

РОЛЬ АРХІВУ В УПРАВЛІННІ ПРИВАТНОЮ КОМПАНІЄЮ НА ПРИКЛАДІ МОРСЬКОЇ ГАЛУЗІ

Збільшення ефективності управління малим, середнім або великим бізнесом потребує вдосконалення роботи з документами, так як все управління базується на роботі з інформацією.

Сьогодні кожен документ – це частина інформаційних ресурсів, більше того він є виробленим ресурсом, свідоцтвом діяльності організацій і джерелом інформації про ділові процеси, а якість інформації визначає якість роботи підприємства.

Система управління документацією здійснює контроль за всіма ма-сивами та потоками документів підприємства, вона повинна здійснювати підтримку всіх управлінських завдань з планування, контролю і організації виконання.

При побудові системи управління документацією на підприємстві треба виходити з системи стратегічних цілей розвитку бізнесу, що визначають характер, зміст і форму інформації, яка буде в опрацюванні.

Бізнес-архів – це структурний підрозділ компанії, який відповідає за її документи впродовж усього їх життєвого циклу від створення до повторного використання, впроваджує нові інформаційні технології, працює на підставі принципів економічності й ефективності. Він містить автентичну й доказову інформацію про комерційну діяльність підприємства. Тому, такий архів може служити відмінним доказом законності в діяльності організації при різноманітних перевірках і в ході можливих судових розглядів.

Бізнес-архів – це потужний юридичний інструмент, здатний відсто-яти репутацію компанії, захистити її від неблагочестивих дій з боку конкурентів і посягань корумпованих чиновників.

Однією з причин організації бізнес-архіву може стати необхідність контролю за діяльністю підприємства в збиранні та обробці докумен-тації за декілька років, з метою визначення її промислових потужнос-тей, вірності маретенової політики і, крім того, такий архів може ви-ступати засобом захисту інтелектуальної власності підприємства.

Створити та використовувати бізнес-архів може будь-яке підпри-ємство або організація. На прикладі такої складної структури як між-

народний торговий порт, на базі якого працюють різноманітні бізнес-компанії, що забезпечують вантажні перевезення й обслуговування суден, можна побачити необхідність та корисність такої структурної ланки як бізнес-архів.

Стівідорні компанії, що надають послуги з навантаження та розвантаження суден, або контролюють такі роботи, користуючись бізнес-архівом можуть спостерігати за інтенсивністю зростання або зменшення обсягів роботи порівняно з минулими роками, та більш ефективно розпоряджатись власними ресурсами.

Підприємство, що надає сюрвеєрні послуги, тобто проводить інспекції та експертизи морських суден, у процесі яких здійснює оцінку їх стану та продукції на них, а також перевіряє шкоду, заподіяну як суднам, так і вантажу. Використання архіву допоможе такій компанії систематизувати зібрану інформацію та підвищити її ефективність.

Лоцманські компанії, морські лоцмани яких надають капітанам поради та рекомендації щодо управління судном на окремих ділянках шляху в такий спосіб забезпечуючи безпеку самого судна та навколишнього середовища, за допомогою архіву можуть накопичувати масиви інформації та більш ефективно контролювати якість надання своїх послуг.

Компанії, що надають експедиторські послуги, тобто повну організацію та забезпечення перевезень імпортного, транзитного, експортного або іншого вантажу, відправник якого уникає турбот про оформлення транспортних документів, страхування, укладення договорів з іншими учасниками транспортування, користуючись бізнес-архівом захищають себе від протиправних дій контракторів або невиконання прописаних у договорах умов.

Агентська компанія, що здійснює комерційне посередництво чи надає замовнику послуги з укладання угод або сприяє їх укладенню, тобто діє від імені та в інтересах замовника, в своєму архіві може зберігати всі укладені контракти, користуючись якими може використовувати власний досвід та не повторювати тих минулих помилок.

Компанії, які надають послуги шипчандлера, що полягають у поставанні на судно продовольства та корабельного обладнання з метою нормальної його експлуатації та безпеки мореплавства, користуючись архівом можуть більш ефективно контролювати кількість потрібних судну ресурсів.

Таким чином, на прикладі портових комерційних організацій можна побачити корисність, економічну вигідність та потенціал бізнес-архіву, як структурної ланки підприємства. Основними ознаками архіву є можливість збору, систематизації, зберігання та подальшого використання документів підприємства. Створити у своєму складі таку структурну одиницю як архів може, як велика компанія так і представник малого бізнесу.

Ольга Морозова,
*канд. іст. наук, доцент, доцент кафедри історії,
директор Науково-дослідного інституту полоністики,*
Вікторія Становська,
*магістрант,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ПЕРШИЙ ЕТАП ДЕПОРТАЦІЇ ОСТАРБАЙТЕРІВ ІЗ ТЕРИТОРІЇ УРСР

Примусова праця українських робітників у Німеччині у період Другої світової війни досягла грандіозного розмаху і ввійшла в історію як нечуваний приклад масового використання рабської праці іноземців для економіки однієї держави.

Початок операції по вивезенню людей припадає безпосередньо на період Другої світової війни. Цей процес залишився на сторінках нашої історії із позначкою «незабутнє». Процедура мала яскраво виражений насильницький характер і спричинила чималу кількість покалічених історій життя. За період депортації приблизно 2,5 млн. українців було вивезено на примусові роботи до Третього району.

Із них більше, ніж 300 000 жителів волино-подільського регіону: 30000 – вихідці із Волинської, 59 975 – Житомирської, 22 272 – Рівненської, 78650 – Вінницької, 117020 – Хмельницької областей.

Уперше масові виїзди робітників із території СРСР до Німеччини були зафіксовані вже взимку 1942 року. Надзвичайно важливим фактом є те, що на початку 1942 року робочі виїзди до Німеччини мали добровільний характер. Відповідно до статистичних даних, 23 січня 1942 року 1 500 добровольців виїхало з Києва, 1 400 – з Рівного, а також 760 – з Кривого Рогу. Ешелони добровольців відправлялись і протягом лютого цього ж року. Проте, у лютому 1942 року нацистські керівники вказали нові вимоги стосовно окупованих територій України, а саме – збільшення кількості потреб у робітниках.

Так, для Києва, наприклад, встановлювалась норма 290 000 сільськогосподарських робітників і 30 000 кваліфікованих спеціалістів для роботи у сфері німецької промисловості. Проте ці показники не задовольнили потреб економіки Німеччини на період війни.

Тим часом, до українців почала надходити інформація про умови перебування в Німеччині, що й спричинило значні кількісні зміни серед бажаючих поїхати на роботу. Останні повідомлення про добровільне перевезення робітників до Німеччини зафіксовані весною

1942 року. Проте німці не отримували бажаного контингенту з радянських окупованих територій, що й призвело до початку вивезення населення насильницьким шляхом.

Зосередивши в своїх руках потужні можливості, німецькою владою було проведено чотири широкомасштабні кампанії набору працездатного населення з Європи, основну масу якого становили вихідці з окупованого СРСР. Щоразу виставляли все нові й нові вимоги щодо контингенту. Німецьке відомство прагнуло депортувати більше примусових робітників саме із України. Проте програма депортацій суперечила потребам окупаційної влади на місцях стосовно процвітання промисловості і сільського господарства.

Порівнюючи статистичні дані німецьких дослідників і вітчизняних авторів, проведемо паралелі. Вітчизняні автори вказують, що у перший період депортації було відправлено приблизно 1 млн. українців на примусову працю до Третього Рейху. Дані Надзвичайної державної комісії зі встановлення і розслідування злочинів німецько-фашистських загарбників подають інформацію про те, що з України до Німеччини протягом зими 1941 р. – літа 1942 р. була вивезена 1 143 581 особа. Натомість, німецькі історики, – М. Шперер, М. Айкель – фіксують, що до Німеччини в зазначений період потрапило близько 1,2 млн примусових робітників з України. Проведена паралель говорить про тотожність іноземної та вітчизняної історичної науки, отже дана тема має добре підґрунтя для подальших досліджень.

УДК 821+7]:616.91](043.2)

Олександр Олійник,
аспірант,

ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ОБРАЗ ЧУМИ В ЛІТЕРАТУРІ ТА МИСТЕЦТВІ

Одне з найдавніших захворювань, і, мабуть, найвідоміша хвороба в історії людства, що нараховує сотні мільйонів померлих (але до сьогодення – непереможна!) – чума.

Достеменно невідомо, коли саме з'явилась чума. Проте, Руфус, який жив у I столітті, посилався на більш ранніх лікарів, які описували симптоматику бубонної чуми у Лівії, Сирії та Єгипті. Були і більш ранні згадки про чуму. Наприклад, Афіньська чума, яку прозвали «чумою Фукідада». Вона виникла в Афінах під час Пелопоннеської війни

(430 рік до н. е.). Два роки в місті відзначалися спалахи захворювання, які забрали життя кожного четвертого мешканця (зокрема захворів і Перікл). Сучасні дослідження поховань жертв афінської чуми показали, що насправді це була епідемія черевного тифу.

Суперечки викликає і «Чума Антоніна» або «Чума Галена». Епідемія вибухнула в 165 році і за п'ятнадцять років забрала близько 5 мільйонів життів. Лікар Клавдій Гален (на його честь іноді і називають цю епідемію) під час описування хвороби згадав, що в інфікованих людей був чорний висип. Багато дослідників вважають, що, швидше за все, епідемію викликала віспа, а не чума. Інші ж вважають, що це просто була невідома форма чуми.

Найвідоміша пандемія чуми була названа «Чорної смертю». Швидше за все, вона стала наслідком різкої зміни клімату. Холод і голод вигнали гризунів з пустелі Гобі ближче до людського житла. У 1320 році були зафіксовані перші випадки захворювання. Спочатку епідемія охопила Китай і Індію, а також досягла низин Дону і Волги. Кількість жертв «Чорної смерті» оцінюється в 60 мільйонів осіб.

Перше згадування про чуму з'явилося у епосі про Гільгамеша. Там говорилося про смертельне захворювання, тому зрозуміти, про яку конкретно форму чуми йдеться, неможливо. Так само згадується чума і в Біблії.

Найвідоміший митець, котрий «оспівав» чуму – Джованні Бокаччо. «Декамерон» Бокаччо був написаний саме в той час, коли «Чорна смерть» перетворила Венецію і Геную в мертві міста. У передмові до «Декамерона» він описав чимало жахів, які вразили Італію під час епідемії. Даніель Дефо в історичному романі «Щоденник чумного міста» описував, як одночасно з розгулом хвороби в Лондоні підвищилась активність у злочинців. У своїй розповіді «Доктор медицини» Ред'ярд Кіплінг описав, наскільки безпорадні були лікарі під час епідемії чуми. Головний герой знайшов правильний шлях лікування, виходячи з метафізичних міркувань.

Із сучасних літературних творів найбільш відомий екзистенціальний роман Альбера Камю «Чума», в якому чума фігурує не тільки в ролі хвороби, але і є алегорією на «коричневу чуму» – фашизм. Так само широко відомо і твір Габрієля Гарсія Маркеса «Жоанна під час чуми». Відбилися епідемії чуми і на живопис. «Чорна смерть» послужила розквіту релігійного живопису і принесла художникам ряд традиційних алегоричних сюжетів: «Танці смерті», «Тріумф смерті», «Три мертвих і три живих», «Смерть, яка грає в шахи».

Що стосується України, то чума знайшла своє відображення у роботах істориків та вчених Аполлона Скальковського («Перше тридця-

тиліття історії міста Одеса») а також Василя Надлера, який описав захворювання у праці «Історія Одеси у перші епохи її існування». Дані роботи пов'язані з епідемією чуми в Одесі в першій третині XIX століття, коли хвороба забрала із собою життя більше 4 тисяч осіб – на той час, Одеса втратила кожного 9-го жителя міста.

УДК 94:070](477.73-21)«1914/1915»(043.2)

Віктор Сабалдашов,
*старший науковий співробітник,
Миколаївський обласний краєзнавчий музей,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ПУБЛІКАЦІЇ З «НІМЕЦЬКОГО ПИТАННЯ» НА СТОРІНКАХ «НИКОЛАЕВСКОЙ ГАЗЕТЫ» У 1914–1915 рр.: ТИПОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ

Перша світова війна стала однією із найграндіозніших подій в історії людської цивілізації. Її дослідженню присвячений великий масив джерел, серед якого унікальними є матеріали публічної преси. Вони особливо цінні, оскільки знаходяться на перетині наукового та публіцистичного стилів, а, отже, формують не лише загальноурядову думку, але і уявлення мирного населення.

Публікації миколаївських дореволюційних періодичних видань 1914–1915 рр., поряд із висвітленням традиційних новин із фронту та соціально-економічної ситуації, неабиякий інтерес акцентують на т. зв. «німецькому питанні» – формуванні образу Німеччини, як ворога Російської імперії під час війни. У дореволюційному Миколаєві видавалося 17 найменувань газет. Однією із них була «Николаевская газета» (редактор-видавець С. А. Афанасьев), що виходила у 1905–1917 рр. Під час дослідження обраної теми, автором було вивчено усі номери видання за 1914–1915 рр., відібрано близько 40 статей.

Для зручності у ознайомленні статті було об'єднано за типологічною приналежністю.

Перші матеріали із побоюванням, пересторогою чи загрозою світового воєнного конфлікту з'являються на сторінках «Николаевкой газети» у першій половині 1914 р.

Відразу ж після початку Першої світової війни, «Николаевская газета» починає масовий друк матеріалів анти-німецького змісту. Перша група публікацій була спрямована на аналіз та критику останнього імператора Німеччини – Вільгельма II.

Окрему групу джерел становлять статті, які формують загальний негативний образ т. зв. «російських німців», які колонізували окремі регіони Російської імперії ще на рубежі XVIII–XIX ст. «Благонадежные обыватели» постають у таких матеріалах справжніми злочинцями, які здавна здійснювали внутрішнє економічне пограбування своєї нової Батьківщини, прикриваючись благими намірами.

Найбільша група матеріалів представлена статтями, у яких розкриваються злочини німців на окупованих територіях – від беззаконня місцевих чиновників та звірства солдатів до невігластва та непорядності простих жителів. Здебільшого, ці свідчення подані у вигляді спогадів тих, хто побував на території, підконтрольній Німеччині.

Унікальна група матеріалів представлена сатирою – різноманітні п'єси, вірші, короткі новели та ін. Головний герой тут – Німеччина, яка постає у вигляді самовпевненої, лицемірної та привільної дійової особи. Ці тексти відрізняються високим рівнем креативності їхніх авторів, неординарністю викладу, а також значно вищим рівнем «масовості», оскільки світову політику XX ст. тут описано у простому, але зрозумілому форматі.

Виділимо також окремий вид матеріалів, який хронологічно належить до першої половини 1915 р. У ньому відбувається осмислення соціально-економічних та політичних передумов початку глобального військового конфлікту, і пов'язані із цим роздуми з-приводу воєнного протистояння, пошук головних винуватців його розпалювання, а також виокремлення можливого сценарію закінчення війни та її переможців.

Особливістю цього виду статей є спроба проаналізувати причини та перебіг протистояння не з точки зору необдуманих висновків, сатиричних уколів у бік кайзерівського уряду і його протиславлення «всепереможному» імперському режиму Миколи II, а оптимальні умозаключення, засновані на об'єктивній оцінці наявних фактів. Це справедливо, адже війна тривала уже півроку, що сприяло появі реального стану речей на фронті та в середині держав Троїстого союзу і Антанти.

На жаль, ці статті далекі від неупередженого осмислення. Німеччина, її солдати та мирні жителі – і тут завойовники, головні винуватці війни, її підбурювачі та нещадні сіятелі смерті.

Таким чином, матеріали «Николаевской газеты» при вивченні «німецького питання» у перші роки Першої світової війни представляють собою значну цінність та необхідні для використання як при дослідженні окремих загальнонаціональних питань, так і для формування повної картини загострення міждержавних відносин країн Західної Європи на поч. XX ст.

Andrzej Strojnowski,
*доктор габітований, професор,
завідувач кафедри новітньої історії,
Університет гуманітарних та природничих наук
імені Яна Длугоша в Ченстохові, м. Ченстохова, Польща*

REPREZENTACJA WOJEWÓDZTW KIJOWSKIEGO I BRAĆLAWSKIEGO NA SEJMIE GRODZIENSKIM 1784 roku

Sejm grodzieński w 1784 roku zajmuje wyjątkowe miejsce w historii parlamentaryzmu Rzeczypospolitej epoki stanisławowskiej głównie z racji bardzo ożywionej i jednocześnie merytorycznej dyskusji. W bardzo dużym zakresie poświęcony też został problemom gospodarczym, ze szczególnym uwzględnieniem sytuacji na kresach południowo-wschodnich Rzeczypospolitej, co wiązało się z zajęciem Krymu przez Rosję i planami ożywienia handlu czarnomorskiego.

Na sejmie tym wystąpiła również reprezentacja województw południowo-wschodnich Rzeczypospolitej, zwanych też czasem ukraińskimi. W artykule główna uwaga skupiona została na reprezentacji województw kijowskiego i braćlawskiego, którą tworzyło grono senatorów (biskupów, wojewodów i kasztelanów) i posłów. Wśród tych wyłanianych na sejmikach przedsejmowych posłów znalazło się 6 przedstawicieli województwa kijowskiego i 6 z województwa braćlawskiego. Grupę posłów z województwa kijowskiego tworzyli: Józef Bierzyński podkomorzy żytomierski, Ignacy Niemirycz chorąży owrucki, Hilary Chojecki podwojewodzi kijowski, Antoni Rybiński szambelan, Roch Jerlicz wicebrygadier, Teodor Szymanowski szambelan. Natomiast w skład posłów wchodził: Antoni Jan Czetwertyński chorąży braćlawski, Ignacy Bogatko sędzia ziemski braćlawski, Dominik Kamieniecki podczaszy laticzowski, Jan Grocholski kasztelan braćlawski, Marcin? Badeni szambelan i Benedykt Hulewicz szambelan. Należy zaznaczyć, że kolejność miejsc na listach poselskich wskazywała na uzyskane poparcie i na zadania powierzane przez sejmikującą szlachtę, która zawsze podkreślała znaczenie «pierwszego» posła (Bierzyński i Czetwertyński), który miał obowiązek wyższej aktywności i wygłaszania szczególnie uroczystych, zawczasu przygotowanych przemówień.

Celem referatu jest przedstawienie głównych nurtów aktywności parlamentarnej reprezentantów omawianych tu województw, ich stosunku do głównych problemów politycznych poruszanych w trakcie obrad sejmu grodzieńskiego 1784 roku. Jednocześnie istotne jest wskazanie specyfiki kierunków zaangażowania posłów i senatorów, jak też określenie

przeważających postaw politycznych. Tu szczególnie istotna jest ocena skali związania posłów i senatorów z interesami rodzimego województwa, czy prowincji, zwłaszcza w sytuacji pojawienia się wśród posłów ludzi niezbyt związanych z delegującym ich sejmikiem (dotyczy to zwłaszcza kasztelanów). Problemem jest też wskazanie roli doświadczenia parlamentarnego i urzędniczego, którym nie wszyscy mogli się pochwalić (wyrazem tego jest określenie «kasztelanicy» przy nazwisku Jasna Grocholskiego). Obok tego jawi się kwestia określenia stopnia zaangażowania reprezentantów tych stanów sejmujących, czyli izby poselskiej i senatu.

УДК 94:27-774](438)(043.2)

Karolina Studnicka-Marjańczyk,
*доктор історії, ад'юнкт кафедри
історії XIX століття,*

Alicja Adamus,
*Інститут історії Університету
гуманітарних та природничих наук
імені Яна Дługоша в Ченстохові, м. Ченстохова, Польща*

HISTORY OF THE PARISH OF SAINT MARTIN AND PLACE OF WORSHIP BASED ON MATERIALS FROM THE ARCHIVES OF THE ARCHDIOCESE OF CZESTOCHOWA

The subject of this theses is the history of the city of Klobuck and the history of the Klobuck parish over the centuries. The main motivation to take up this topic was to find albums containing photos of roadside crosses and chapels in the parish of St. Marcin's in Klobuck. It is a city with an incredibly rich history, interesting historians for many years. It is not without reason that in the literature on the subject we will find many items describing the history and fate of this city. As for the parish church itself, according to the message of Jan Długosz was built in 1144. Its creator was to be the magnate of Silesia and Lesser Poland – Peter Wlostowic. Jan Długosz reports to us about the original history of the parish in his works, which states that five new parishes were established from the first parish in Klobuck: in Wilkowiecko in 1354, in Krzepice in 1357, in Przystajnia in 1405, in Biała Góra in 1407 and in Miedzno in 1425. Initially, 26 villages and settlements belonged to the Klobuck parish. This shows us the range of the then parish, which is very similar to the Klobuck poviat back then.

However, when we came across the abovementioned album, full of photographs of places, some of which do not exist anymore, we were born with the idea of passing these photographs to the reader, so that the memory of places of religious worship of the Klobuck parish would not be lost. Due to the fact that in the 70s of the 20th century, parishes and their priests were ordered to create documentation showing places of worship (crosses and roadside shrines) in the Archives of the Archdiocese of Częstochowa, there are albums filled with photographs from the entire deanery of Klobuck and even more. This is an amazing opportunity to be able to look at places that we will not see anymore.

Jan Długosz is a very important part in the history of St. Martin's parish. He received the presbytery in Klobuck in 1434. Despite taking over such a significant function, Długosz did not stay in Klobuck at all. He did not make any visits to the parish. It was connected with his duties which he had in the episcopal office where he was active and in the Cracow chapter to which he was admitted in 1436. In this place, it is necessary to somewhat justify Długosz, pointing out that this practice was then used by many clergymen with many dignities. J. Długosz, feeling somewhat guilty of his absence from parishioners, founded in 1446 a chasuble for local parish priests. In 1449, J. Długosz resigned from the presbytery in the parish of St. Martin's in Klobuck.

Due to the specificity of the material we dealt with, we decided to introduce you to the history of the city of Klobuck, which is inseparably connected with the history of the Klobuck parish. The first part presents the history of Klobuck, from the establishment of the city to the interwar period. The second part illustrates the fate of the parish – its development and expansion. The last part of our work consists of photographs depicting roadside crosses and chapels in the territory of the parish of St. Martin's in Klobuck. The descriptions placed under the photographs are originally copied from under the photographs contained in the album prepared by parish priests.

Currently, the monographs of Klobuck treat the history of Klobuck. The history of the city and commune (until 1939), edited by Feliks Kiryk, and the second part of this monograph – Klobuck. History of the city and commune (1939–2009) edited by Włodzimierz Suleja. The work of Andrzej Wójcicki – From the history of Klobuck.

УДК 94:341.223.1]«1939/1945»(438)(043.2)

Karolina Studnicka-Marjańczyk,
доктор історії, ад'юнкт кафедри історії XIX століття,
Alicja Adamus,
Інститут історії Університету
гуманітарних та природничих наук
імені Яна Длугоша в Ченстохові, м. Ченстохова, Польща

THE HISTORY OF THE CITY OF SIERADZ DURING THE NAZI OCCUPATION OF 1939–1945

Our goal was to present the entire effort of Nazi Germany (introduction of the German administration, oppression of the Polish population in its rights, mass executions) in the quest to oust the Polish population of faith to regain freedom. Our work has been divided into two parts, the first of which illustrates the historical history of the city of Sieradz. We decided that it is necessary to show the reality of 1939–1945 for two reasons. The first of them is a reference to the fate of the inhabitants of Sieradz that have happened to them over the years – the degree of harm done to them. And the second is the desire to show a holistic picture of the city, whose fate before, because the partition of Poland and the pre-war had a significant impact on the development of the city and its form in the period we discussed.

The second part of our work illustrates the direct fate of the city and its inhabitants during the Nazi occupation. The authors described the everyday life of the inhabitants by posting daily difficulties related to the occupant's requirements, prohibitions for Poles and treating them as «worse people» in the article. The authors described the organization and activity of the Germans in the Sieradz region, starting from establishing public office structures, through the activities of the police, prison and party cells. The image contained in the second part of the work was intended to show the reader the terrible conditions in which the Polish population had to function for six long years.

The literature describing the history of Sieradz is, among others, a monograph contained in three volumes: Sieradz – the history of the city. The first until 1793, edited by Zbigniew Anusik, the second in 1793–1939 edited by Jarosław Kita and Maria Nartonowicz-Kot, and the third containing a description of the city's fate since 1939, edited by K. Lesiakowski. Another significant work to describe the history of the city of Sieradz is also a collective work edited by Józef Śmiałowski – Sketches on the history of Sieradzki. The fate of the occupation of Sieradz directly describes the Occupational Chronicle of the monastery of the Ursuline Sisters in Sieradz (chronicle notes and memories) 1939–1945, the work of M. Rutkowska – Displacement of the Polish population from the Warta Country to the General Government 1939–1941, and in the works of Czesław Łuczak – Under the

German yoke (Warta Country 1939–1945), History of Poland 1939–1945 calendar of events and Day after day in occupied Wielkopolska and Łódź Province (Warta Country). A significant work in the history of Sieradz dealing with the occupation reality of Sieradz is an article by J. Baranowski – Hitler’s general administration in Sieradzki.

УДК 94:336.74](477)«1918»«1996»(043.2)

Наталія Трифонова,

аспірантка,

ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ГРИВНІ: 1918 ТА 1996 роки

Гривня була грошовою одиницею ще за часів Київської Русі, саме гривнею назвали нові паперові банкноти молодої держави Української Народної Республіки (далі – УНР), що постала на карті світу після буремних подій в Російській імперії в 1917 році. На жаль, українці через низку соціально – економічних та політичних причин не змогли утримати свою державність, проте карбованці, гривні та шаги залишилися беззастережним доказом існування держави, яку з новим витоком революційних подій вдалося створити аж в 1991 році.

Що на 1917, що на 1991 рік бачимо дуже багато спільного в історії та проблемах випуску нових грошей. Так, УНР зіштовхнулася з проблемою у випуску грошей – не було справжнього банкотно – монетного двору, типографія ім. Кульженка в Києві не могла забезпечити якісного друку на водяному папері з захищеними знаками, та й такої кількості, яка була потрібна. Тому коли Центральна Рада приймає 1 березня 1918 року Закон про гривню, як державну грошову одиницю, уряд УНР замовляє друк банкнот в Берліні.

Поряд з цим проводилися заходи щодо створення власної високоякісної технічної основи для виробництва грошей, у яких чільне місце посідала Експедиція заготовок державних паперів (Е.З.Д.П.).

У Німеччині проводилися закупівлі устаткування для українського монетного двору, який через несприятливі обставини так і не був до кінця сформований.

Окремо заслуговує уваги історія доставки грошей в Україну. Спочатку був доволі стандартний спосіб залізницею, але з початком україно-польської війни та захоплення Холмщини цей спосіб став не можливим. Цю проблему довелося вирішувати останньому легітимному урядові УНР – Директорії через відправлення грошової маси повітряним шляхом.

Одне з першочергових завдань, що постало перед Українською державою у 1991 році, було створення власної грошової системи та національної валюти.

Постановою Президії Верховної Ради України про національну валюту в Україні від 14 листопада 1991 року було визначено термін введення національної валюти – перше півріччя 1992 року. Однак через складну економічну ситуацію та відсутність власних потужностей цей процес затягнувся аж до 1996.

Перше покоління гривні теж було «закордонним». Купюрами дрібнішого номіналу (1, 2, 5, 10 і 20 гривень) займалась канадська фірма «Canadian Bank Note Company Limited», іншими – британська фірма «Thomas De La Rue Company Limited» (50, 100 та 200 гривень).

Грошова реформа проходила в період з 2 по 16 вересня 1996 року. Впродовж двох тижнів вилучалися з обігу карбованці та обмінювалися на гривні за курсом 100000 карбованців за 1 гривню. Після 16 вересня єдиним законним засобом платежу в Україні стала гривня.

Отже, в 1917 та 1991 роках були здійснені спроби здобути незалежність та запровадити національну грошову одиницю. Прослідковуються цікаві паралелі пов'язані з гривнею: відсутність власних потужностей та економічні проблеми. Якщо в період УНР гроші доставляли залізницею та літаками, то гривню періоду незалежності доправляли через Атлантику на сухогрузі «Петр Алейников» офіцери спецпідрозділу «Альфа» в цілковитій секретності.

УДК 94:340.134]:930.25](438)(043.2)

Anna Czernecka-Haberko,

*доктор історії, ад'юнкт кафедри
методології і історії історіографії,*

Karolina Studnicka-Marjańczyk,

доктор історії, ад'юнкт кафедри історії XIX століття,

*Інститут історії Університету гуманітарних та природничих наук
імені Яна Длугоша в Ченстохові, м. Ченстохова, Польща*

SPUŚCIZNA BRONISŁAWY DĄBROWSKIEJ, JAKO PRZYKŁAD ZBIORU POCHODZENIA PRYWATNEGO W ZASOBIE ARCHIWUM PAŃSTWOWEGO W CZĘSTOCHOWIE

Celem niniejszego tekstu jest zapoznanie z wybranymi metodami opracowania spuścizny w archiwistyce polskiej. Każda spuścizna pozostaje rzeczową własnością swojego twórcy, a po jego śmierci, jego prawnych

spadkobierców. Zbiory pochodzenia prywatnego gromadzone są przez archiwa, biblioteki oraz muzea. Spuścizny trafiają do tych instytucji przede wszystkim jako dary. Jednak spora ich część zostaje pozyskana w drodze zakupu.

W archiwach polskich, najczęściej gromadzi się spuścizny po uczonych. Drugą grupę – pod względem ilościowym – stanowią spuścizny twórców kultury (pisarzy, tłumaczy, malarzy, grafików, rzeźbiarzy, muzyków, architektów...) oraz działaczy politycznych, społecznych, kulturalnych.

Największymi osiągnięciami w zakresie gromadzenia, opracowania oraz upowszechniania materiałów archiwalnych związanych z działalnością naukową osób fizycznych mogą się wykazać się: Archiwum Nauki Polskiej Akademii Nauk (PAN) i Polskiej Akademii Umiejętności (PAU) w Krakowie oraz Archiwum Polskiej Akademii Nauk w Warszawie.

Opracowanie spuścizn, tak jak każdego materiału archiwalnego powinno odbywać się zgodnie z instrukcjami archiwalnymi. Jednak archiwistyka polska dysponuje tylko wytycznymi dedykowanymi do opracowania spuścizn uczonych. Dlatego też archiwiści inspirując się nimi, opracowują przekazywane im zbiory pochodzenia prywatnego, zgodnie ze swoją wiedzą i doświadczeniem. Sposób opracowania spuścizny został przedstawiony na przykładzie zbioru pochodzenia prywatnego znajdującego się w zasobie Archiwum Państwowego w Częstochowie.

W zasobie Archiwum Państwowe w Częstochowie przechowywane są 3 spuścizny. Jedną z nich, jest spuścizna Bronisławy Dąbrowskiej. Analizowana spuścizna została przekazana do Archiwum w Częstochowie, przez Joannę Grochowską (wnuczkę Bronisławy Dąbrowskiej) w dniu 17 czerwca 2011 roku. Kolejne przekazanie jednostek archiwalnych nastąpiło w roku 2012. Należy również podkreślić, że do spuścizny tej zostały włączone materiały przekazane do Archiwum przez Mariana Głowackiego, prezesa Częstochowskiego Towarzystwa Naukowego.

Spuścizna B. Dąbrowskiej – jak większość spuścizn – trafiła do Archiwum Państwowego w Częstochowie, jako materiały luźne. Na ową spuściznę składały się materiały biograficzne z lat 1904–1973. Zostały one opracowane przez Elżbietę Surmę-Jończyk. Przekazane materiały zostały podzielone na 65 jednostek archiwalnych.

Opracowanie spuścizny B. Dąbrowskiej, pozwala ukazać jeden ze sposobów tworzenia jednostek archiwalnych w zbiorach pochodzenia prywatnego.

ЗМІСТ

Секція I. УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКІ ВІДНОСИНИ В ІСТОРІЇ ТА ІСТОРІОГРАФІЇ

<i>Ольга Морозова.</i> Угода Пiлсудський – Петлюра як приклад польсько-української співпраці на міжнародній арені.....	1
<i>Аліна Іовчева.</i> Особливості україно-польських відносин часів проголошення Другої Польської Республіки	2
<i>Олександр Коник.</i> Політичний штамп «колишній петлюрівець» у практиці херсонських слідчих НКВС 1930-х років	4
<i>Marek Mikołajczyk.</i> Wojna polsko-bolszewicka 1920 r. w relacjach zachodnich obserwatorów i uczestników.....	5
<i>Владислав Пархоменко.</i> Варшавська угода 1920 р. у спогадах Миколи Галагана	7
<i>Tadeusz Srogosz.</i> Ruchy hajdamackie i koliszczyzna – polsko-ukraiński protokół rozbieżności.....	9
<i>Mirosław Szumiło.</i> Ukraińskie elity polityczne wobec sojuszu Piłsudski-Petlura.....	10

Секція II. МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ ПІСЛЯВОЄННОГО СВІТУ

<i>Dmytro Bondarenko.</i> Export-counter-revolution: the anti-bolshevik interventions in Central and Eastern Europe, 1918–1919.....	12
<i>Marek Żyła.</i> Polskie zaangażowanie na rzecz euroatlantycznych aspiracji niepodległej Ukrainy	13
<i>Юрій Котляр.</i> 1920-й рік на Миколаївщині.....	15
<i>Piotr Krzykowski.</i> Ukraina między Wschodem a Zachodem, opcje i ograniczenia geopolityczne	16
<i>Лариса Левченко.</i> Урочиста зустріч кораблів Антанти в Миколаєві	17
<i>Ірина Міронова.</i> Роль дипломатичних місій УНР у налагодженні українсько-польського діалогу (січень–серпень 1919 р.).....	21

Ірина Міронова, Людмила Черничко. Розвиток радянських розвідувальних служб у 1922–1953 рр.	23
Інна Підберезних. Розвиток американсько-в'єтнамських відносин у 1990-ті рр.	25
Інна Підберезних, Єлизавета Мядезелець. Расизм та дискримінація в Сполучених Штатах Америки	27
Наталія Мелінчук. Історія американістики та англістики в німецьких університетах (XVIII–XXI століття).....	31
Наталія Мелінчук. Історія балтійської філології в німецьких університетах (XX–XXI століття)	34
Наталія Шевченко. Інтегрований проєкт історії Центрально-Східної Європи в сучасній історіографії: результати та проблеми порозуміння	38

Секція III. ПОВСЯКДЕННЕ ЖИТТЯ УКРАЇНСЬКОГО ТА ПОЛЬСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ У XX–XXI ст.

Ольга Гайдай. Благодійна діяльність цукрозаводчиків Харитоненків у медичній галузі	42
Дмитро Коротнян. Вплив пандемії SARS-CoV-2 (COVID-19) на економіку азійського регіону та Росії.....	44
Лариса Левченко, Вадим Пустовойтенко. Роль архіву в управлінні приватною компанією на прикладі морської галузі	48
Ольга Морозова, Вікторія Становська. Перший етап депортації оstarбайтерів із території УРСР.....	50
Олександр Олійник. Образ чуми в літературі та мистецтві.....	51
Віктор Сабалдашов. Публікації з «Німецького питання» на сторінках «Николаевской газеты» у 1914–1915 рр.: типологічний аналіз.....	53
Andrzej Strojnowski. Reprezentacja województw kijowskiego i braclawskiego na sejmie grodzieńskim 1784 roku	55
Karolina Studnicka-Marjańczyk, Alicja Adamus. History of the parish of Saint Martin and place of worship based on materials from the archives of the archdiocese of Czestochowa	56

<i>Karolina Studnicka-Marjańczyk, Alicja Adamus.</i> The history of the city of Sieradz during the nazi occupation of 1939–1945	58
<i>Наталія Трифонова.</i> Історія української гривні: 1918 та 1996 роки	59
<i>Anna Czernicka-Haberko, Karolina Studnicka-Marjańczyk.</i> Spuścizna bronisławy dąbrowskiej, jako przykład zbioru pochodzenia prywatnego w zasobie archiwum państwowego w Częstochowie.....	60

Технічний редактор, комп'ютерна верстка *Н. Кардаш*.
Друк *С. Волинець*. Фальцювальньо-палітурні роботи *О. Мішалкіна*.

Підп. до друку 28.05.2020.
Формат 60x84¹/₁₆. Папір офсет.
Гарнітура «Times New Roman». Друк ризограф.
Ум. друк. арк. 3,95. Обл.-вид. арк. 3,61.
Тираж 20 пр. Зам. № 6036.

Видавець та виготівник: ЧНУ ім. Петра Могили
54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10.
Тел.: 8 (0512) 50-03-32, 8 (0512) 76-55-81, e-mail: rector@chmnu.edu.ua.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 6124 від 05.04.2018.

АДРЕСА ОРГКОМІТЕТУ:

ОЛЬВІЙСЬКИЙ ФОРУМ – 2020:
СТРАТЕГІЇ КРАЇН ПРИЧОРНОМОРСЬКОГО РЕГІОНУ
В ГЕОПОЛІТИЧНОМУ ПРОСТОРИ

XIV Міжнародна наукова конференція

Міжнародна наукова конференція
«УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКІ ВІДНОСИНИ:
ДО 100-РІЧЧЯ ПІДПИСАННЯ УГОДИ
ПІЛСУДСЬКИЙ – ПЕТЛЮРА»

Чорноморський національний університет
імені Петра Могили,
вул. 68 Десантників, 10,
м. Миколаїв, 54003, Україна

Тел.: 8 (0512) 50–03–32,

8 (0512) 76–55–81,

8 (0512) 76–55–99,

факс: 50–00–69, 50–03–33,

E-mail: avi@chmnu.edu.ua, rector@chmnu.edu.ua

